

**HAND
BOK
för
KLASS
RAD**

DET HÄR ÄR EN BOK FRÅN FÖRENINGEN ORDFRONT

Ordfront är en oberoende kulturförening som verkar för demokrati, mänskliga rättigheter och yttrandefrihet.

Föreningen Ordfront är juridisk värd för DemokratiAkademin, ett nätverk som samverkar kring demokrati och mänskliga rättigheter, och för Mänskliga Rättighetsdagarna, Nordens största konferens om mänskliga rättigheter.

Föreningen Ordfront anordnar debatter och utbildar i demokratiutvecklingsfrågor, mänskliga rättigheter, skrivandets hantverk och grafisk formgivning.

Ordfront magasin är en av Sveriges största tidskrifter för samhällsdebatt och kultur.

Om du inte ännu är medlem så är du varmt välkommen att gå med i Ordfront på www.ordfront.se

HANDBOK FÖR KLASSRÅD

Text: Sara Falkstad & Sofia Zackrisson

Redaktör: Ebba Lovisa Andersson

Omslagsform: Eva Jais

Sättning och grafisk form inlagan: Pernilla Dure

Framställd på Vulkan, tryckt i Riga 2015

ISBN: 978-91-88093-07-3

HANDBOK FÖR KLASSRÅD

Hur använder jag boken?	6
Klassråd - hur då?	10
Tema 1 - Demokrati nära mig	13
<i>Klassråd #1. Skolans demokrati</i>	16
<i>Klassråd #2. Hur ska vi förstå varandra?</i>	18
<i>Klassråd #3. Hur kommer man överens?</i>	20
<i>Klassråd #4. Mötesformer</i>	22
<i>Klassråd #5. Vad kan jag påverka?</i>	24
Tema 2 - Mitt skolarbete	27
<i>Klassråd #6. Hur lyckas jag med mina studier?</i>	30
<i>Klassråd #7. Att forma undervisningen tillsammans</i>	34
<i>Klassråd #8. Bygga kunskap tillsammans</i>	36
Tema 3 - Våra rättigheter	41
<i>Klassråd #9. Mänskliga rättigheter</i>	44
<i>Klassråd #10. Barnkonventionen</i>	50
<i>Klassråd #11. Våra rättigheter i vardagen</i>	52
Tema 4 - Arbetsmiljö	54
<i>Klassråd #12. Världens bästa arbetsmiljö</i>	56
<i>Klassråd #13. Har vi en bra arbetsmiljö?</i>	58
<i>Klassråd #14. Den osynliga arbetsmiljön</i>	60
Tema 5 - Likabehandling	62
<i>Klassråd #15. Varför är det viktigt att vara en bra kompis?</i>	64
<i>Klassråd #16. Skolans likabehandlingsplan</i>	68
<i>Klassråd #17. Diskriminering</i>	70
<i>Klassråd #18. Härskartekniker och främjartekniker</i>	72
<i>Klassråd #19. Konflikthantering</i>	76
<i>Klassråd #20. Vad gör vi när något händer?</i>	78
<i>Klassråd #21. Utvärdering av likabehandlingsplanen</i>	79
Tema 6 - Normer	81
<i>Klassråd #22. Ålder</i>	84
<i>Klassråd #23. Behandlar vi alla lika?</i>	86
<i>Klassråd #24. Vem bestämmer vem jag får vara?</i>	88
Tema 7 - Vem har makten?	91
<i>Klassråd #25. Vem bestämmer över skolan?</i>	94
<i>Klassråd #26. Hur kan jag påverka min kommun?</i>	96
<i>Klassråd #27. Starta en förening</i>	98
METODBANK	101
<i>Metoder för att alla ska bli delaktiga</i>	102
<i>Metoder för effektiva möten</i>	104
För dig som vill läsa mer	107
<i>Referenslista</i>	108
<i>Hemsidor</i>	109
Om DemokratiAkademin	111
Om Respect your rights	111

Klassrådet

- en förutsättning för skoldemokrati

Klassrådet är skoldemokratins gräsrotsnivå. Det gemensamma mötet är den enda tiden då alla elever – inte bara de som utsetts till elevrådsrepresentanter – aktivt får vara med och påverka skolan. I en trygg och bekant grupp får varje elev chansen att formulera sina egna frågor, att argumentera för sin sak och att samarbeta med andra för att forma en bra arbetsplats.

Skolan spelar en avgörande roll i att forma aktiva medborgare, genom att förmedla demokratiska kunskaper och värderingar. Men hur uppnår vi demokratimålen i skollagen och i läroplanen?

Aktiva och välutbildade elevråd och elevskyddsombud är självklara framgångsfaktorer. Och för att komma dit, behöver vi arbeta från den absoluta grundnivån i skolans organisation: klassen. På ett klassråd kan eleverna lyfta både frågor som gäller den egna gruppen, och sådana som rör hela skolan. Klassrådet kan på så vis bli deras första demokratiska arena.

Klassrådet är dessutom en förutsättning för att resten av skoldemokratin ska fungera. Om elevrådet inte får några frågor från klasserna, representerar de bara sig själva. Ett fungerande klassråd gör att det blir mer attraktivt att engagera sig i elevrådet. Därför är det viktigt att de vuxna i skolan värdesätter och stödjer klassrådet, både som ett forum för inflytande och som en arena för utbildning.

Den som har sett barn och unga jobba med demokrati vet att de är experter på att omvandla det förtroende de får till ansvars-tagande och initiativkraft. Och det är just detta som är demokrati-arbetets resultat – engagerade och motiverade unga.

Alla demokratiska processer kräver tid, lugn och mod. Detsamma gäller klassrådet. En viktig anledning till att vi har arbetat fram det här materialet, är att många lärare och elever upplever att det är svårt att göra klassråden livaktiga, rättvisa och effektiva. Boken är därför tänkt som ett stöd för pedagoger i att, med klassrådet som hjälp, ge eleverna den kunskap om och den praktiska erfarenhet av demokrati som skollagen och läroplanen uppmanar till.

Barnets utbildning skall syfta till att förbereda barnet för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle i en anda av förståelse, fred, tolerans, jämlikhet mellan könen och vänskap mellan alla folk. (FN:s konvention om barnets rättigheter, artikel 29)

Hur använder jag boken?

Vi vill med denna bok hjälpa er att se klassrådets potential. Klassråd kan användas både som en första instans för frågor som ska tas vidare till elevrådet, och som ett forum där klassen får diskutera värderingar och livskunskap. Klassråd kan också användas för att hitta klassens egna arbetssätt, för att utforma regler för klassen och för att stärka gemenskapen. Kort sagt är klassrådet en tid där vi kan möjliggöra en demokratisk grundutbildning för alla skolans elever, både i teori och i praktik. De teman och metoder som boken tar upp utgår från demokratiuppdraget så som skollagen och läroplanen beskriver det. Vi vill att metoderna ska utmana, sätta igång diskussioner och få eleverna att reflektera över sin egen situation.

Vem kan använda materialet?

Frågeställningarna under varje klassrådsexempel kan användas i grundskolans alla årskurser. Diskussionsunderlagen är dock främst riktade till årskurs 7-9.

Upplägg

Utöver de praktiska råd som finns i den inledande delen av materialet, har vi delat in boken i sju olika kapitel, där varje kapitel har ett tema:

- Tema 1 – Demokrati nära mig
- Tema 2 – Mitt skolarbete
- Tema 3 – Våra rättigheter
- Tema 4 – Arbetsmiljö
- Tema 5 – Likabehandling
- Tema 6 – Normer
- Tema 7 – Vem har makten?

Varje tema innehåller klassrådsexempel för tre till sju klassråd. Varje klassråd innehåller en grundläggande frågeställning och en övning, samt tips för vidare arbete. Under varje tema får klassen chans att vara nyfikna, problematisera och hitta lösningar.

Under samtliga teman finns under rubriken *Vill ni ha mera?* förslag på hur du kan gå vidare om klassen vill fortsätta arbeta med frågorna. Materialet under den rubriken är tänkt som inspiration till vidare arbete på klassens aktivitetstid/mentorstid, inom ämnesundervisning, för ämnesövergripande projekt eller för egen fördjupning.

Gör ett upplägg som passar er skola

Förutsättningarna för klassråd ser olika ut på olika skolor. Använd upplägget på det sätt som passar er skola. Diskussionsunderlaget kan ni antingen använda som en inledning på klassrådet för att få igång ett samtal, eller ta fram i slutet av mötet de gånger klassen inte har så många frågor att ta upp. Det går att följa boken kronologiskt, men det går också att välja ut delar för diskussion när tid finns.

Det finns dock fördelar med att hela skolan arbetar simultant utifrån materialet. På det sättet kan de teman som tas upp på klassråden »smitta av sig« på elevrådsarbete, skolgemensamma temadagar och i ämnesundervisningen. Samtidigt som detta sker kan pedagogerna få tillfälle att gemensamt reflektera över ämnesområdena. De demokratiska processer som pågår på skolan kan bli mer effektiva när alla gör samma resa, samtidigt.

Det är viktigt att komma ihåg att klassrådet alltid ska fokusera på de frågor som eleverna själva vill lyfta. När eleverna har mycket egna frågor att ta upp och när klassrådet är självgående, kanske du bara behöver använda detta material till att hämta inspiration och låna metoder. Du kan också använda det som referensmaterial för att hitta kopplingar till styrdokument, diskutera och problematisera och vidga dina perspektiv.

Klassråd – hur då?

En välfungerande skoldemokrati kräver att skolledningen visar att demokratiuppdraget är viktigt, bland annat genom att ge det utrymme. Klassrådet bör tillskrivas en egen lektion för att minimera risken att tiden används till annat. Detta kapitel innehåller vägledning i hur du kan schemalägga och genomföra ett klassråd, och tips om olika metoder som du kan använda för att få ett så demokratiskt klassråd som möjligt.

Klassråd på schemat

För att klassråden överhuvudtaget ska komma till stånd, krävs en avsatt tid på schemat. Olika skolor har olika sätt att angripa det här. I klassrådet kan även veckoinformation ingå, men praktiska punkter kan också ligga på en separat mentorstid.

Hur länge och hur ofta?

Schemalägg minst 30-40 minuter till klassrådet. En tid i början eller slutet på dagen är bäst. Det är också viktigt att mötestiden är fast, det vill säga att eleverna inte får sluta tidigare om diskussionerna tar slut. Vår förhoppning är att detta inte kommer att hända, utan att ni i vårt material kommer att finna tillräckligt med stoff både för att fylla klassråden med relevanta samtal, och för att kunna sätta igång elevernas egna initiativ.

Det vanligaste är att klassen har klassråd varje eller varannan vecka. En del har klassråd en vecka, för att ha mentorstid nästa. Avgör vad som passar bäst för er skolas rutiner.

Elevrådsrepresentanter

En av klassrådets första uppgifter kommer att bli att välja representanter till skolans elevråd. Elevrådsrepresentanter rapporterar från elevrådet, och tar med sig frågor vidare.

Det vanligaste är att man väljer två representanter från varje klass. Det är viktigt att alla i klassen förstår vad uppdraget innebär innan valet sker. Eleverna ska också veta att de har laglig rätt att gå på elevrådsmöten, och att de har rätt till kompensation för den missade undervisningen. För att förståelsen för uppdraget och motivationen ska hinna växa fram hos de intresserade, kan det finnas en poäng med att vänta några veckor innan klassen får välja representanter.

Ofta vill de representanter som har varit förtroendevalda föregående år sitta kvar i elevrådet även nästa läsår. Det är viktigt att det sker ett nytt val, även om de sittande elevrådsrepresentanterna väljs om.

Några olika metoder för att välja representanter till elevrådet kan vara:

- **Lottning mellan dem som anmäler sig som frivilliga.** Denna metod kan vara bra i en ny klass där eleverna ännu inte känner varandra så bra.
- **Nominering och röstning.** Eleverna får nominera varandra och har sedan en sluten omröstning.
- **Röstning mellan de frivilliga.** De som ställer upp i valet listas och omröstning sker mellan dem.

Tänk på att elevrådsrepresentanterna ska vara just representanter för klassen. Det behöver inte vara de elever som har högst betyg, eller de som pratar mest. För en del elever kan en plats i elevrådet bli just det de behöver för att växa och lära sig. Det är också viktigt att sträva efter mångfald i elevrådet.

I de högre årskurserna kan klassen och elevrådsrepresentanterna göra upp ett kontrakt, som klargör vad klassen förväntar sig av sina representanter och vice versa.

Elevskyddsombud

I årskurs 7-9 ska eleverna också utse elevskyddsombud. Detta regleras i Arbetsmiljölagen. Det ska finnas minst två elevskyddsombud per årskurs. Skolledningen ansvarar för att elevskyddsombuden får den utbildning och ledighet som krävs för uppdraget.

Elevskyddsombuden representerar eleverna i arbetsmiljöfrågor, både när det gäller psykosocial och fysisk arbetsmiljö. Bland annat ska de

vara uppmärksamma på säkerhetsanordningar och skyddsutrustning på skolan, och känna till rutiner vid olycksfall. De ska också vara utbildade i skolans förebyggande och hjälpande arbete mot mobbning och i elevers rätt till inflytande och delaktighet. Elevskyddsombuden ska också vara med på skyddsronder, delta i planering av ombyggnationer på skolan, och delta vid Arbetsmiljöverkets inspektioner.

Elevskyddsombuden bör, precis som elevrådet, ha ett starkt stöd från de vuxna på skolan. Skolledningen och skolpersonalens skyddsombud ska ha ett tätt samarbete med elevskyddsombuden.

Elevskyddsombuden bör involveras i klassråden i högsta möjliga grad, eftersom många frågor kommer att gälla just arbetsmiljö och likabehandling. Det är också viktigt att elevskyddsombuden uppmuntras att arbeta främjande och förebyggande, och inte bara förväntas reagera när något är fel.

Roller och ansvar

Vems ansvar är klassrådet? Ett starkt stöd från de vuxna på skolan är en absolut förutsättning för en bra skoldemokrati. Den lärare som ansvarar för klassen har därför det övergripande ansvaret för att klassrådet fungerar som det ska. Ett stort vuxenansvar och tydliga instruktioner är särskilt viktigt när klassen är ny, eller om klassen är ovan vid mötesformen.

En annan viktig funktion har förstås elevrådsrepresentanterna. Vi rekommenderar att representanterna innan klassrådets slut får sammanfatta vad de ska föra vidare till elevrådet. På så sätt får de klargöra för klassen att de har förstått diskussionerna enligt klassens önskan. Elevrådsrepresentanterna kan också få utökat ansvar och vara drivande i mötet. Även elevskyddsombuden har en viktig roll i att vara aktiva i de frågor som berör skolans arbetsmiljö.

Posterna ordförande och sekreterare kan rotera i klassen. Andra praktiska uppdrag kan vara en tidshållare som ser till att tidsramarna respekteras och en demokratibevakare som ser till att alla kommer till tals.

Klassen kan komma överens tillsammans om hur de ska bemöta varandra. Alla ska tänka på vilket språk de använder, att de lyssnar när andra pratar och att de tar sig själva och sina kamrater på allvar. Ett klassråd där alla inte har möjlighet att komma till tals är inte ett demokratiskt forum.

Första temat kan vara ett stöd för att skapa ett bra samtalsklimat i klassen. Förhoppningen är att eleverna över tid själva ska kunna utveckla ett klassråd som är effektivt, lösningsfokuserat och positivt.

Förslag till dagordning

I rutan finns ett förslag till dagordning för ett klassråd. Temadiskussionerna kan läggas in antingen i början, som en öppning, eller i slutet, som ett avslutande moment. När ni har fört en diskussion kring ett givet tema, är det viktigt att fånga upp det som representanterna ska föra vidare till elevråd, elevskyddsombud eller skolledning.

Mentorsinformationen kan som sagt lyftas ut och läggas på annan tid och står därför inom parentes.

DAGORDNING

- Mötets öppnande.
- Utse funktioner: ordförande, sekreterare, tidshållare och demokratibevakare.
- Föregående protokoll.
- Rapport från elevrådet (om det har varit elevrådsmöte sedan senaste klassrådet).
- Temadiskussioner utifrån materialet.
- Klassangelägenheter.
- Ärenden till elevrådet.
- (Information från mentorer.)
- Mötets avslutande.

Tips

- Möblera om i klassrummet när ni ska ha klassråd, för att signalera att det är något speciellt som händer. Det är bäst att sitta så att alla ser varandra.
- Anteckna frågor på tavlan allteftersom de kommer upp under veckan. På det sättet får ni in rutinen att spara diskussioner till klassrådet. Det är också ett sätt att göra klassrådet till en utvärdering av skolveckan.
- Det är bra att låta eleverna lämna in frågor och förslag till mötet på förhand. Låt dem lämna in lappar med frågor och förslag, eller ha en speciell anslagstavla för klassråd där eleverna får sätta upp sina lappar.
- Vad ni än ska prata om på klassrådet: välj en metod ur metodbanken i slutet av den här boken för att göra samtalet mera kreativt, jämlikt och inbjudande.
- Sammanfatta varje diskussion. Vad är vi överens om? Vad är vi inte överens om? Hur ska vi hantera det?
- Prata med dina kollegor! Vad har deras klasser tagit upp på klassrådet? Vilka diskussioner kan lyftas in i ämnesundervisningen, eller diskuteras i andra forum? Finns det saker ni behöver prata om i personalgruppen?

Förslaget till dagordning och de praktiska tipsen utgår delvis från boken *Att bygga en demokrati i skolan* av Anna-Lena Lodenius.¹

¹ Lodenius, Anna Lena. *Att bygga en demokrati i skolan*. Stockholm: Föreningen Ordfront och DemokratiAkademin, tryckt av Vulkan, 2012.

TEMA 1

**DEMO-
KRATI
NÄRA MIG**

Demokrati nära mig

Enligt läroplanen för grundskolan ska undervisningen ske under demokratiska arbetsformer. Den ska förbereda eleverna för att aktivt delta i samhället, och utveckla deras förmåga att ta ansvar. Det räcker alltså inte att endast förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar – skolan har också i uppdrag att lära ut praktiska färdigheter i demokrati.

Att lära sig demokrati

För att ta första steget till att göra eleverna till aktiva medborgare, först på sin egen skola och sedan ute i samhället, behöver personal och elever tillsammans bygga upp en gemensam bild av skoldemokrati. Demokrati handlar inte bara om beslutsfattande, utan har sin grund i mänskliga rättigheter och i frihet. I en demokrati får alla vara med och sätta dagordningen och alla får delta på lika villkor i diskussionerna. Dessutom ska alla ha samma möjligheter att tillgodogöra sig kunskap och förståelse. Till slut bör naturligtvis även besluten fattas på demokratisk väg. Formerna för allt detta är något man måste lära sig.

Barn och elever ska ha inflytande över utbildningen. De ska uppmuntras i att vara aktiva i arbetet med att vidareutveckla skolan, och de ska få information om de frågor som rör dem. Det är därför viktigt att anpassa informationen och formerna för elevernas inflytande efter deras ålder och mognad. Eleverna ska alltid kunna ta initiativ till och engagera sig i de frågor där de har möjlighet till inflytande över utbildningen. Skolledningen ska även stötta och underlätta elevernas övriga arbete med inflytandefrågor.² (ur *Skollagen*)

2 SFS 2010:800, 4 kap. 9 §. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Att göra demokrati tillsammans

Men en skola är inte, och ska inte vara, en absolut demokrati. Skolan regleras av lagar och förordningar som beslutats på statlig nivå. Varje skola styrs av sin huvudman. Huvudmannen, i sin tur, har i uppgift att verkställa sitt utbildningsuppdrag. Eleverna är minderåriga och underställda skolplikt. Detta kan leda till förvirring när man talar om skoldemokrati. Men om man minns att utbildning är en av demokratiens alla rättigheter, blir det inte så komplicerat. Elevernas insyn i och kunskap om sin egen skola är lika viktig som medborgarens kunskap om rättigheter, maktstrukturer och påverkansmöjligheter. Utan kunskap går det inte att uppfylla demokratiuppdraget.

Det är viktigt att det finns en tydlighet kring inflytande och ansvar. Eleverna ska känna till vad de kan vara med och bestämma om, i vilka frågor de har rätt att yttra sig och vilken information de har rätt till. Skola och skolläring bör också tydligt redogöra för i vilka forum eleverna kan utöva inflytande och påverkan och vad de kan förvänta sig av sin skola, men även vilket ansvar de själva har för sin utbildning.

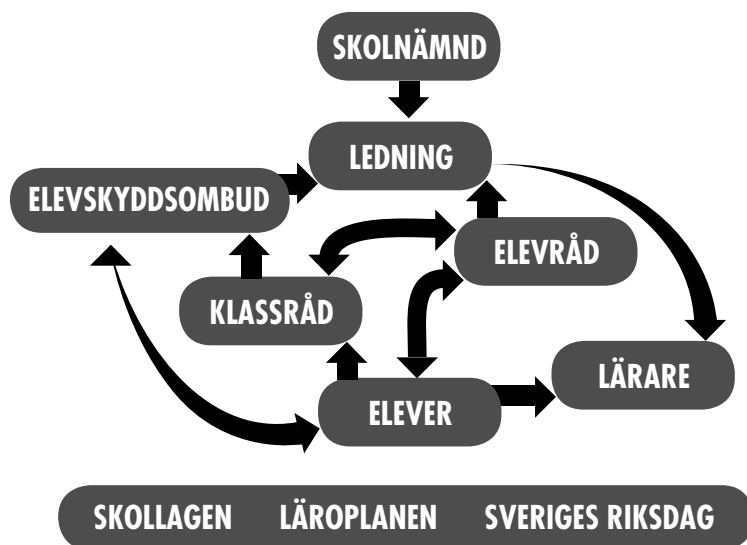
Avslutningsvis vill vi understryka att demokrati inte är något som bara är, det är något man gör. Genom att bygga upp ett förtroende och ett gott samtalsklimat redan under klassrådet, tror vi att man lägger en bra grund för att tillsammans skapa demokrati. Vi har därför försökt lägga detta tema på en verksamhetsnära och konkret nivå.

Klassråd #1.

Skolans demokrati

Frågeställning: Vi vill ta reda på vad som gör en bra skola, och vem som bestämmer vad.

Förklara och skissa upp hur den demokratiska strukturen på er skola ser ut. Här är ett exempel på hur en sådan skiss skulle kunna se ut:

Lägg till och förklara det som är särskilt för er skola. Vem bestämmer över vem? Vem har rätt att påverka? Det är viktigt att få fram vilka lagar som styr skolan, hur skolans egen organisation ser ut och på vilket sätt eleverna är kopplade till den.

Det viktigaste budskapet i denna övning är att allting alltid ska utgå från eleverna och deras behov, eftersom det är deras utbildning det handlar om. Även lagstiftningen utgår från eleverna. Eleverna är huvudpersonerna i skolan, och de måste dela med sig om sin kunskap om hur alla ska må bra, lära sig, och trivas. På det sättet kan skolans organisation fungera bättre.

Övning: Rita din drömskola

Dela in eleverna i grupper, och låt dem under några minuter rita sin vision av en riktigt bra skola, där alla mår bra och lär sig saker. Diskutera sedan visionerna i helklass och fundera på hur detta hänger ihop med den struktur och de pilar du tidigare ritat upp. Kan ni tillsammans i klassen rita in fler pilar i skissen?

Tänk på:

Alla organisationer och skolor ser olika ut. Gör skissen så tydlig och konkret som möjligt, gärna med namn på de som representeras av en funktion i strukturen, till exempel »Rektor Lisa« och namnen på elevskyddsombuden. Det är viktigt att alla elever både förstår beslutsstrukturen och känner igen de personer som ingår i strukturen.

Vad ska vi ta vidare?

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

Vill ni ha mera?

- Den demokratiska strukturen går att dra ut hur långt som helst. Var fattas de yttersta besluten? Vilka utgör grunden för demokratin? Vilka andra instanser och lagar påverkar skolan? På www.democracy.se finns en mängd metoder och material kring demokratibegreppet och hur man kan diskutera det.

Klassråd #2.

Hur ska vi förstå varandra?

Frågeställning: Vi vill ta reda på hur man pratar med varandra på ett bra sätt.

Återkoppla till det ni talade om på klassråd #1, alltså vad som utgör en bra skola och hur strukturen ser ut. Prata tillsammans om hur man skapar en skola där alla trivs och lär sig, och hur viktigt det är att alla som befinner sig i skolan måste kunna och våga prata med varandra.

Övning: Ser du vad jag ser?

Till den här övningen behöver ni en samling bilder. Det kan vara abstrakta bilder, vykort, urklippta bilder ur tidningar eller bilder eleverna själva gjort vid ett tidigare tillfälle.

Eleverna sitter två och två, med ryggen mot varandra. Den ena har en bild i handen och försöker beskriva den, och den andra har ett block i handen och försöker under tystnad rita det som beskrivs. När beskrivningen är färdig får den som har lyssnat och ritat lov att ställa frågor för att bilden ska bli så likt originalet som möjligt. På detta sätt får eleverna öva sig i att förtydliga, och förstå – både genom att beskriva och att fråga.

Diskutera sedan i helklass hur det kan vara att prata om och uppleva samma sak på olika sätt. Hur kan det yttra sig i samtalen i klassen? Kan ni komma på några tillfällen då ni har haft olika uppfattningar om vad som har hänt eller vad som har sagts? Hur ska man fråga och svara för att man ska förstå varandra?

Dokumentera: Så här ska vi prata med varandra i klassen

Skriv tillsammans ner en lista med några regler för hur ni ska tala med varandra i klassen för att alla ska förstå och respektera varandra. Denna lista kan ni återkomma till vid senare klassråd.

 Tänk på:

Diskussionen får inte bli personlig. Syftet är att ni tillsammans ska hitta bra strategier för att kommunicera med varandra, inte att peka ut de som gör fel. Var tydlig med att det är okej både att prata mycket och att prata lite, men att det är viktigt att alla känner att de har samma möjlighet att yttra sig.

Vad ska vi ta vidare?

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

Vill ni ha mera?

- Utse en elev till demokratibevakare som får i uppgift att observera nästa klassråd. Demokratibevakaren skriver upp namnen på alla i klassen (inklusive läraren) och sätter en plupp vid namnet varje gång den personen talar. Vilka pratar mest? Vilka är tysta? Håller sig alla till ämnet? Följer alla de regler ni kommit fram till gällande hur ni ska prata med varandra? Återkoppla till gruppen och analysera resultatet tillsammans. Diskutera sedan i helklass hur klassråden kan bli mer jämlika.

Klassråd #3.

Hur kommer man överens?

Frågeställning: Vi vill ta reda på hur man kan bestämma saker tillsammans och hur man kan lösa konflikter.

Återkoppla till klassråd #2, där ni diskuterade hur man ibland kan uppfatta saker på olika sätt, och hur man då ska prata med varandra.

Övning: Dragkamp

Dela in klassen i två delar. Be dem att ställa sig i två led bredvid varandra så att de bildar ett led med två och två.

Berätta för gruppen att de nu ska föreställa sig att de har en linje mellan varandra och att de ska försöka få över sin kompis på sin egen sida av linjen. Detta ska göras genom att de håller i varandras händer. Det är totalförbjudet att använda våld eller att på något sätt skada sin kompis.

Låt gruppen försöka med detta i ett par minuter. Pausa, låt gruppen stå precis som de gör och fråga gruppen vad som hände. Kan du se att någon har lyckats få över sin kompis? Har någon kompromissat?

Fråga deltagarna som har gjort något annat än att slita och dra i varandra om hur de resonerade. Någon kanske har ställt sig med ena benet på kompisens sida av linjen och det andra på sin egen, och några kanske har bytt plats med varandra. Varför gjorde de så? Hur tänkte de?³

Diskutera

Finns det olika sätt att vinna på, och kan båda vinna i en tävling? Kan det vara viktigare att komma överens än att någon vinner?

Diskutera övningens alternativ:

1. Win-win: kompromiss, båda parter vinner.
2. Lose-lose: konflikt där båda parter förlorar.
3. Win-lose: en part vinner och en förlorar.

3 Övningen är lånad från Scouternas aktivitetsbank på www.scouterna.se/aktiviteter-och-lager/aktivitetsbanken.

Be sedan eleverna fundera över följande:

- Kan ni komma på ett tillfälle då ni hittat en bra kompromisslösning?
- Kan ni komma på ett tillfälle då ni inte lyckats hitta en lösning utan bägge förlorade?
- Vad händer när man löser en konflikt med våld?
- Kan man känna sig tvingad att tycka något?
- När är det okej att någon annan bestämmer åt en?

Diskutera gärna demokratins förutsättningar. Förklara begrepp som hänsyn, självständighet och allas lika värde, och ge exempel på vad dessa kan innebära i praktiken.

Tänk på:

Försök att ta med er det här tankesättet i framtida diskussioner i klassen. Fortsätt att prata om hur ni fattar beslut. Är det genom envælde, kompromisser, demokratiska metoder som till exempel omröstning? Förekommer förmyndarskap?

Vad ska vi ta vidare?

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

Vill ni ha mera?

- På www.democracy.se finns många övningar som berör den demokratiska beslutsprocessen. Titta exempelvis på Per & Pål och alternativen, om ni vill föra en diskussion kring alternativen till demokrati.

Klassråd #4. Mötesformer

Frageställning: Vi vill ta reda på vad ett möte är, och hur man gör för att ett möte ska bli bra.

Berätta för klassen att ni ska testa att ha ett möte. Förklara att människor har möten för att samtala om och besluta om gemensamma angelägenheter, alltså saker som rör mer än en person.

Här kan ni också återkoppla till det ni har diskuterat förut: Vilka personer är det som sitter i möten? Får de som är berörda av besluten alltid sitta med?

Övning: Rollspel om skolgårdsmöte

Den här övningen handlar om olika mötesformer och vilka olika funktioner ett möte kan ha. Be eleverna fundera på om det finns några alternativ till »vanliga« möten.

Berätta sedan för eleverna att ni ska hålla ett möte om hur ni kan förbättra skolgården. Om klassen har någon annan fråga som är aktuell går det lika bra, men ämnet kan också vara påhittat.

Varje elev får en lapp. På de flesta av lapparna ska det inte stå någonting, men på några har du skrivit ett uppdrag som eleverna ska rätta sig efter när ni har börjat prata. Eleverna får inte visa sina lappar för varandra.

De olika uppdragen är:

- Se till att alla kommer till tals.
- Sammanfatta vad som sagts med jämna mellanrum.
- Ställ frågor så fort du inte förstår.
- Så fort någon kommer från ämnet, säg till på ett trevligt sätt.
- Anteckna vad ni kommer fram till.
- Peppa de andra och lyft fram allt bra som de säger och gör.
- Varje gång du tilltalar någon, säg deras namn.
- Försök att komma på en praktisk lösning på alla problem.

Låt diskussionen pågå i ungefär 10 minuter. Låt sedan alla visa vad de har haft för uppdrag. Diskutera vad uppdragen hade för effekt. Tror ni

att samtalet hade blivit bättre eller sämre utan uppdragen? Finns det någon poäng att ha bestämda roller när man har möte?

Diskutera vidare vad en ordförande och en sekreterare har för roll i ett klassråd. Finns det andra viktiga roller?

Prata även om återkoppling och uppföljning. Varför är det viktigt att skriva protokoll, och att ta upp förra mötets protokoll?

Dokumentera: Hur ska vi ha klassråd?

Kom överens om era mötesformer i klassen. Bestäm tillsammans om ni ska ha en fast ordförande, till exempel en lärare eller en elevrådsrepresentant, eller om posten ska rotera. Vem skriver upp vad ni kommit fram till? Hur ska ni se till att alla kommer till tals, att ni håller er till ämnet och att ni hittar konkreta lösningar på problemen? Försök att tillsammans ta fram rutiner för hur ni ska återkoppla och följa upp det ni pratat om.

Tänk på:

Ta gärna med er tankarna till personalrummet och diskutera kollegor emellan hur era klassråd fungerar, men också hur ni i personalen har möten. Finns det saker ni också kan förbättra?

Vad ska vi ta vidare?

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

Vill ni ha mer?

- I metodbanken på www.democracy.se finns det fler förslag på hur man ska skapa bättre möten. Prova metoderna och funktionerna med eleverna och fundera tillsammans på vad det gör för skillnad.

Klassråd #5.

Vad kan jag påverka?

Frågeställning: Vi vill ta reda på vilka frågor i skolan elever kan påverka, och hur.

Återvänd till övningen ni gjorde under klassråd #1 då eleverna fick beskriva sin egen drömskola. Diskutera om det finns saker som eleverna har med i sina visioner som de faktiskt själva kan påverka, och koppla det till den demokratiska strukturen.

Vem bestämmer om det ska finnas ett äppelträd på skolgården? Hur kan elever påverka vilken mat som serveras? Vilka saker i skolan kan eleverna inte påverka genom sina inflytandeforum?

Övning 1: Vem har makten?

Kopiera upp och klipp isär kopieringsunderlaget som finns i slutet av detta avsnitt. Låt eleverna arbeta tillsammans i smågrupper med att titta på varandras bilder på drömskolan. På bildernas olika delar ska de sedan sätta en lapp med en makthavare som kan göra den visionen till verklighet. Om eleverna till exempel har ritat en basketkorg på bilden skulle de kunna sätta lappen »rektor« eller »elevråd« på den.

Övning 2: Hur kan jag påverka?

Här följer en övning i hur man kan påverka, som är en fortsättning på jobbet med visionerna om drömskolan. Låt eleverna välja två visioner per grupp som de tycker är viktiga att uppnå. Låt dem sedan komma på tre steg som de kan ta för att påverka frågan i rätt riktning, även om det är en skolfråga som elever inte kan besluta om på egen hand.

Exempel: Eleverna tycker det är viktigt att de har tillgång till en specialpedagog. Deras tre steg kan då vara:

1. Uppdra åt sina elevrådsrepresentanter att tillsammans med elevrådet ge input på skolans budget.
2. Ta kontakt med sina kommunpolitiker och beskriva situationen på skolan och att det saknas tillräckliga resurser till specialpedagoger.
3. Skriva en insändare till lokaltidningen om varför specialpedagoger behövs, för att få uppmärksamhet för och bilda opinion i frågan.

Tänk på:

Behåll både skissen på skolans demokratiska struktur och bilderna på elevernas drömskolor. Ni kommer att återvända till dem under klassråd längre fram. Fyll gärna på med nya påverkanspilar, genomförda åtgärder och nya idéer för en bra skola.

Vad ska vi ta vidare?

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

Maktavare

REKTOR	LÄRARE	KOMMUNPOLITIKER
RIKSDAGEN	ELEVSRÅD	MATRÅD
ELEVSKYDDSBUD	ELEVER	FÖRÄLDRAR
SKOLVERKET	KLASSRÅD	ÖVRIGT

TEMA 2

**MITT
SKOL-
ARBETE**

Mitt skolarbete

Kunskap är ett demokratiskt verktyg. För att aktivt kunna delta i ett samhälle behöver du ett välutvecklat språk, ett kritiskt tänkande, en förmåga att förstå din omvärld och en livslång lust att lära. Skolan kan förmedla allt detta till sina elever, men kunskaperna måste förvaltas av eleven själv. Därför lägger läroplanen och skollagen stort fokus på elevernas eget ansvar för sina studier. Varje elev förväntas kunna reflektera över sin kunskapsutveckling, och även kunna vara med och bedöma sina resultat. Eleven måste helt enkelt själv vara huvudperson i sitt lärande.

Elevens rätt att påverka

Enligt grundskolans läroplan har varje elev rätt att få gå i skolan och utvecklas. De har rätt att känna den glädje och tillfredsställelse det innebär att göra framsteg och övervinna svårigheter.

För att skolan ska kunna infria dessa förväntningar, måste ansvaret följas av elevernas möjligheter att påverka. Därför har elever i samtliga årskurser rätt till inflytande över utbildningens utformning och vidareutveckling. Ett av läroplanens mål är att varje elev dels utvecklar ett stort ansvar för sina studier, dels utvecklar förmågan att själv bedöma sina resultat. Eleven ska kunna ställa sin egen och andras bedömning i relation till sin prestation och sina förutsättningar.

En lyckad skola är ett gemensamt projekt

En annan förutsättning för det egna ansvarstagandet, är att eleverna vet vad de kan förvänta sig av sina lärare. Skolan har till uppgift att se till elevernas olika behov och förutsättningar, och utifrån dessa behov och förutsättningar ge varje elev det stöd och den stimulans som behövs för att eleven ska kunna förverkliga sin potential. Detta ansvar ger både skolledning och pedagoger en jämlikhetsskapande uppgift.

Kunskapsuppdraget får en extra dimension när det kommer till bedömning. Det är viktigt att alla elever känner till hur kraven är formulerade, och hur de ska nå upp till dem. Genom att kontinuerligt samtala om mål och måluppfyllelse, kan eleverna lättare förstå och delta i bedömningsprocessen, och alla kan få en chans att nå ända fram.

Men parallellt med att eleverna tar allt större ansvar för sin utbildning, är det viktigt att prata om att lärande inte är ett individuellt projekt. Inte bara läraren, utan också gruppen, är en resurs. De demokrati- och kunskapsmål som läroplanen beskriver är lättare att nå om de kopplas ihop, det vill säga att klassen ser det som sitt gemensamma projekt att alla ska trivas i skolan och lyckas med sina studier. De frågor vi valt ut att diskutera under detta tema handlar alltså inte bara om elevens egen studieframgång, utan även om hur man bygger kunskap tillsammans.

Klassråd #6. Hur lyckas jag med mina studier?

Frågeställning: Vi vill ta reda på hur man lär sig på bästa sätt.

Man kan lära sig saker på många olika sätt. Alla människor har olika talanger och styrkor. Vi lär oss ofta bäst om vi får använda våra bästa metoder för lärande, men vi blir också bättre på att lära om vi utvecklar våra svagare sidor. Läroplanen säger att skolans arbete måste ge utrymme för olika kunskapsformer, och skapa ett lärande där alla dessa former balanseras och blir till en helhet.

Berätta för eleverna att ni ska tala om olika sätt att lära sig, och att det är viktigt att var och en tar eget ansvar för sitt skolarbete.

Övning: Heta stolen om skolarbete

Heta stolen är en metod som låter deltagarna visa sin åsikt genom att fysiskt förflytta sig i rummet. Ställ lika många stolar som det finns elever, plus en, i en ring i klassrummet. Reglerna är följande:

- Ingen ifrågasätter någon annans ställningstagande!
- Man har rätt att säga pass.
- Man lyssnar på vad som sägs och börjar inte i första hand debattera andras ståndpunkter.
- Man har alltid rätt att ändra åsikt när man hört de andras tankar.

Eleverna sätter sig på stolarna. Läraren kan också sitta på en stol i ringen. Läraren läser ett påstående i taget, som eleverna tar ställning till. De som håller med, ställer sig upp och går och sätter sig på en tom plats. Håller man inte med, eller är tveksam, sitter man kvar. När alla tagit ställning och sitter där de vill sitta, får några av eleverna dela med sig av hur de har resonerat. Fråga dem, eller låt dem fråga varandra

hur de tänkte, varför de bytte plats eller satt kvar. Använd följande påståenden i övningen:

- Det hänger på mig om jag ska klara skolan.
- Jag vet vad som förväntas av mig i skolan.
- Jag lär mig bättre genom att läsa själv än att lyssna på min lärare.
- Det är viktigt att veta hur man ska använda de kunskaper man får i skolan.
- Jag är bra på att planera mitt skolarbete så att det blir gjort i tid.

Kom ihåg att det är viktigt att lyssna på varandra i denna övning. Den är inte i första hand ett diskussionsverktyg, utan ett tillfälle att prata om frågorna ur olika perspektiv. Du kan använda de samtal som uppstår för att diskutera frågor kring studieteknik, lärstilar, och vikten av reflektion.

Tänk på:

Alla elever kanske inte vill prata om sitt eget skolarbete i helklass. Försök därför hålla frågeställningarna ganska generella. Det kan vara en bra idé att lägga detta pass kort innan det är dags för utvecklingssamtal eller annan individuell uppföljning, så att eleverna börjar ställa frågor kring sin läroprocess. Individuell skriftlig reflektion med tydliga frågeställningar är ett bra verktyg även här.

Vad ska vi ta vidare?

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

Vill ni ha mer?

Övning i studieteknik

Låt varje elev skriva ner sitt bästa studietekniktips på en lapp. Det kan vara allt från att göra läxor på håltimmarna, till att rita bilder till sina anteckningar.

Samla in tipsen, sammanställ dem och dela ut till klassen. Alla får i uppgift att testa minst ett av sina klasskamraters tips under veckan. Nästa vecka kan ni tillsammans reflektera över vad som fungerade eller inte fungerade. Det kan ta tid att upptäcka sina bästa strategier. Denna övning kan vara ett litet steg mot en sådan utveckling.

Övning i lärstilar

På internet finns mängder av tester där du kan testa din lärstil, bland annat via Skolverkets hemsida. Resultatet kan vara en fingervisning, men kom ihåg att lärstilarna är en förenklad modell. Inläring är en komplex process, och det är alltid bra att träna på saker som man inte har så lätt för.

Övning i reflektion

Avsluta klassrådet med en tyst och lugn stund då var och en får skriva ner följande:

- Tre saker som jag lärt mig den senaste veckan (i skolan eller på fritiden).
- Två saker som jag är nyfiken på och undrar över.

Denna metod kan vidareutvecklas till en loggbok för eleverna, där de varje lektion, dag eller vecka, skriver ner vad de tar med sig från undervisningen: saker de lärt sig, vad de ska träna på nästa gång och insatser de känner sig nöjda eller mindre nöjda med.

Klassråd #7.

Att forma undervisningen tillsammans

Frageställning: Vi vill ta reda på hur elever kan vara med och bestämma vad som ska hända på lektionerna.

Påminn om att ni talade om elevens eget ansvar förra gången, och att ni nu ska tala om hur man kan göra för att göra lektionerna bättre. Berätta att det står i läroplanen att elever har rätt att ha inflytande över utbildningen.

Kom ihåg att det är eleverna själva som är experter på vad som funkar och inte funkar för dem. Eleverna måste också veta vad de kan påverka och vad de inte kan påverka. Därför kan det ibland vara bra att titta på läroplanen tillsammans, så att alla känner till ramarna.

Övning: Vem är det som gör lektionerna?

Eleverna sätter sig två och två och diskuterar i några minuter vad det är som gör en lektion bra. Tillsammans ska de skriva ned två saker som är viktiga för att lektionen ska fungera bra.

Under tiden gör läraren tre spalter på tavlan. De får rubrikerna *Lärare*, *Elever* och *Annat*. Eleverna läser upp det de skrivit ner. För varje sak frågar du eleverna om de saker de räknar upp som viktiga ska hamna under lärare, elever eller annat, och skriv sedan upp dem i respektive spalt. En del saker kanske kan skrivas upp i mer än en spalt.

För sedan ett samtal kring det ni skrivit på tavlan. Diskutera vilken spalt som fått flest rader och på vilka sätt eleverna kan påverka saker utanför sin egen spalt. Vad gör man om man inte tycker att en lärare inte gör det som står i lärarspalten? Vad har elevrådet för roll? Föräldrarna, skolledningen, politikerna?

Exempel

På en lapp står det »att alla får hjälp med sina uppgifter«. Fråga eleverna om det är lärarens ansvar, och om det finns något i det här som eleverna kan påverka. Diskutera tillsammans vilka andra faktorer som spelar in, till exempel gruppstorlek, om det finns någon i gruppen som bestämmer mer, och så vidare.

Tänk på:

Låt elevrådsrepresentanterna få en tydlig roll under detta klassråd. Till exempel kan det vara de som antecknar på tavlan i stället för läraren. Återkoppla också, med deras hjälp, till skolans demokratiska struktur som ni gick igenom i första temat.

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

Vill ni ha mera?

- Samtala vidare om former för inflytande. Hur fungerar era utvärderingar? Finns det bra former och rutiner för att komma med tips och förslag om undervisningen?

Klassråd #8.

Bygga kunskap tillsammans

Frågeställning: Vi vill ta reda på hur man kan hjälpa varandra med skolarbetet.

Vad får man ut av att vara en grupp? Jo, tillsammans kan man göra mycket mer än vad man kan göra själv. Så gott som alla som har åstadkommit en förändring i samhället, startat ett framgångsrikt företag eller skapat något de är stolta över har gjort det i samarbete med andra som har delat med sig av sina synpunkter, perspektiv, erfarenheter och kunskaper.

Därför finns det ingen anledning att tro att detsamma inte skulle gälla för skolarbete. Om klassen gör det till sitt gemensamma projekt att alla ska trivas i skolan och uppnå målen, kommer alla att få en bättre chans.

Övning: Att lösa problem tillsammans

Be varje elev att skriva ner något som de tycker är svårt, eller ett problem de har. Det kan vara skolrelaterat, men behöver inte vara det. Det kan handla om att ha svårt att komma i tid, att ha svårt för ett visst ämne, att ha svårt att hitta vänner med liknande intressen, och så vidare.

Ni kan välja att göra övningen anonymt, beroende på hur trygg gruppen är. Om ni vill göra den anonymt, samlar du in lapparna.

Dela sedan in eleverna i grupper om fyra och ge dem en slumpvis utvald lapp. Om övningen inte är anonym kan ni gå igenom ett problem i taget där eleven själv får läsa upp sitt problem i gruppen. För varje problem får gruppen tre minuter att komma på så många lösningar som möjligt. Be dem skriva ner alla förslag på möjliga lösningar.

Varje medlem i gruppen sätter sen antingen ett plus eller ett minus på varje lösning på listan, beroende på om de tycker att det är en bättre eller en sämre lösning. Så här kan det exempelvis se ut om problemet handlar om att ha svårt att passa tider:

LÖSNING	
	Plus Minus
<i>Sätt alarmet på din mobiltelefon</i>	+ + + +
<i>Sluta prata med dina kompisar på rasten</i>	+ - - -
<i>Be en kompis påminna dig om tiden</i>	+ + - -
<i>Strunta i lektionerna helt och hållet</i>	- - - -

Utifrån listan kan nu gruppen se vilka lösningar som är rimligast. Om den som formulerat problemet är med i gruppen, kan den personen själv, om den vill, ge respons på de föreslagna lösningarna. Annars utvärderar gruppen tillsammans om de är nöjda med lösningarna.

Vad ska vi ta vidare?

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

Vill ni ha mera?

Övning i aktivt lyssnande

Detta är en metod som handlar om att skapa förståelse mellan den som pratar och den som lyssnar. Att verkligen lyssna är motsatsen till att försöka övertyga, styra och manipulera varandra i ett samtal. Genom att uppmuntra den som pratar att förtydliga och utveckla, hjälper man varandra framåt. Ge eleverna följande råd:

- Fokusera på den som pratar. Lämna dina egna värderingar och åsikter åt sidan under tiden. Sitt inte och vänta otåligt på att du ska få prata, din tur kommer.
- Försök förstå. Hjälp den som pratar att nå fram till dig och få dig att förstå. Uppmuntra personen att utveckla sitt resonemang och ställ följdfrågor som »hur menar du då?«.
- Bekräfta och visa att du lyssnar. »Det du sa om röda pennor var intressant, hur tänker du att vi kan använda sådana?«
- Ställ öppna frågor. Undvik ja- eller nej-frågor. »Hur«, »vad«, »varför«, »på vilket sätt« är bra frågeord.
- Sammanfatta. Återberätta vad du har förstått av det du hört och fråga om du uppfattat rätt.
- Kroppsspråk. Visa med ögon, ansikte och hela kroppen att du lyssnar. Lägg också märke till kroppsspråk, röstläge och andra uttryck.
- Ta inte över. Kom inte med kritik, råd eller dina egna lösningar utan att ha blivit tillfrågad.

Efter att ni har gått igenom dessa råd, sätter sig eleverna två och två. Var och en av eleverna väljer ett ämne som de själva kan mycket om. Det kan vara till exempel en fotbollsmatch, hur man tar hand om en kanin, en samhällsfråga som de är engagerade i, eller ett skolarbete de håller på med. Den ena pratar i ett par minuter, medan den andre lyssnar intensivt med hjälp av ovanstående tips. När tiden är slut återberättar den som lyssnade kort vad som sagts och vad den uppfattade som viktigast. Byt sedan, och låt den som lyssnade prata. Reflektera sedan en stund över vad som hände med hjälp av följande frågor:

– Du som pratade: Stämde återberättelsen med vad du ville säga? Var det något som blev helt fel? Hur kändes det att bli lyssnad på? Lärde du dig något?

– Du som lyssnade: Hur kändes det att lyssna på det sättet? Vad var svårt? Märkte du något nytt hos dig själv?

Resonera om övningen i helklass. När kan ni använda er av det här? Återkom gärna till detta i undervisningen. Ni kan till exempel skriva upp tips på tavlan när någon ska hålla en muntlig presentation. Resultatet blir både stärkande för den som talar, och dessutom kan det bidra till att eleverna lär sig mer av varandra.

Övning i nätverkande.

Detta går ut på att, på ett lekfullt sätt, få upp ögonen för varandras styrkor och se att man har mycket att lära av varandra.

Varje elev får tänka ut en eller ett par saker som de är riktigt bra på, eller ämnen de kan mycket om. De får sedan skriva ner sin eller sina saker på en post-it-lapp som de sätter på sina kläder, som en namnskylt.

Låt eleverna mingla omkring i klassrummet och titta på varandras skyltar. För varje klasskamrat de möter, ska de stanna och skaka hand med den personen och bekräfta det de läser på lappen: »Hej! Visst är du Sofia? Jag har hört att du är otroligt bra på att spela tv-spel!«.

Efter några minuter säger du stopp. Då ska eleverna para ihop sig med den klasskamrat de hälsade på sist (det gör inget om det blir tre stycken i någon grupp). Nu får de tio minuter att komma på så många idéer som möjligt där de kombinerar sina expertområden.

Till sist får varje par presentera sina idéer för resten av klassen. Förslagen kan vara hur kreativt knäppa som helst, men kan också vara fast förankrade i elevens nuvarande verklighet. Till exempel kan eleverna få upp ögonen för hur de kan hjälpa varandra i olika skolämnen, byta tjänster eller starta projekt tillsammans.

Exempel

Sofia, som är så bra på att spela tv-spel, har parat ihop sig med en klasskamrat som är en hejare på att klippa hår. De kommer fram till att de ska konstruera en datasimulator för frisörutbildningar, så att de blivande frisörerna slipper klippa fel på riktiga människor.

TEMA 3

**VÅRA
RÄTTIGHETER**

Våra rättigheter

Vi tycker att det är viktigt att berätta att de mänskliga rättigheterna och barns rättigheter är okränkbara och gäller alla. Det innebär att ingen behöver förtjäna sina rättigheter, och att de inte heller kan förbrukas för att man inte uppfyller sina skyldigheter. Vi vill därför varna för att hela tiden koppla begreppet rättigheter till begreppet skyldigheter, som om de vore en handelsvara. De mänskliga rättigheterna, och särskilt barns rättigheter, är produkter av internationella överenskommelser. Med genuin kunskap om dessa rättigheter i teori och praktik lägger vi en solid grund till ett gemensamt demokratiskt förhållningssätt. Därför har vi under detta tema fokuserat på att eleverna ska hitta kopplingar till sin egen vardag.

De mänskliga rättigheterna är universella, och gäller för alla och envar. De slår fast att alla människor, oavsett land, kultur och sammanhang, är födda fria och lika, och har samma värde och rättigheter. Utbildning ska se till att människor känner till och kan hävda sina mänskliga rättigheter.

Utbildning ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.⁴ (ur Skollag.)

4 SFS 2010:800, 1 kap. 4 §. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Konventionsstaterna ska försäkra att barn som är i stånd att bilda egna åsikter har rätt att fritt kunna uttrycka dessa när det gäller frågor som rör barnet självt. Dessa åsikter ska också tillmätas betydelse, i förhållande till barnets ålder och mognad.⁵
(ur Barnkonventionen.)

Konventionsstaterna åtar sig därför att göra konventionens bestämmelser och principer allmänt kända bland såväl vuxna som barn, genom lämpliga och aktiva åtgärder.⁶
(ur Barnkonventionen.)

Alla som jobbar i skolan har i uppdrag att förmedla kunskap om barns rättigheter, men också att arbeta utifrån ett rättighetsperspektiv och handleda eleverna i hur de ska använda sina rättigheter. Att kunna rabbla lagtext är alltså inte det viktigaste i detta uppdrag, utan att visa hur rättigheterna kan implementeras i elevernas egna liv. En sådan skola är en förutsättning för elevernas praktiska kunskap om sina och andras rättigheter.

5 *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*, artikel 12. UNICEF Sverige, Stockholm, 2009.)

6 *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*, artikel 42. UNICEF Sverige, Stockholm, 2009.)

Klassråd #9.

Mänskliga rättigheter

Frågeställning: Vi vill ta reda på vad mänskliga rättigheter är.

Börja med att berätta kort om FN:s deklaration om mänskliga rättigheter. De viktigaste sakerna att betona är:

- De mänskliga rättigheterna är något man kom överens om i FN efter andra världskriget, men idéerna om allas lika värde och rätt har funnits längre än så.
- De mänskliga rättigheterna är universella. Det betyder att de gäller alla människor från födseln, och inte är något en människa behöver förtjäna.
- De mänskliga rättigheterna slår fast att alla människor är födda fria och att alla är lika mycket värda.
- Varje stat är ansvarig för att upprätthålla de mänskliga rättigheterna för alla människor som befinner sig inom nationsgränserna. Rättigheterna är alltså inte knutna till medborgarskap.

Övning: Våra rättigheter

Klipp upp kopieringsunderlaget med artiklarna ur deklarationen, och tilldela varje elev en artikel (eller flera, beroende på hur mycket tid ni har). Tillsammans ska eleverna fundera på varför just de här artiklarna är viktiga. Eleverna sitter två och två. Uppdraget är att de ska ställa många och aktiva frågor till sin klasskamrat:

- Varför tror du att just den här artikeln har kommit med i deklarationen?
- Varför är den viktig?
- Vad kan hända när den här rättigheten inte uppfylls?
- Varför tror du det?/Hur tänker du?/Berätta mer!/
Kan du förklara...?

Om ni har tid, lyft gärna diskussionerna i helklass, fortfarande med fokus på aktivt lyssnande och ett undersökande tillvägagångssätt.

 Tänk på:

Knyt gärna an till undervisningen i samhällskunskap, historia och religion, där diskussionen om de mänskliga rättigheterna kan fortsätta och fördjupas.

Vad ska vi ta vidare?

Diskutera gärna vems ansvar det är att de mänskliga rättigheterna följs. Vad kan man göra för att sprida kunskap om de mänskliga rättigheterna på skolan?

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

Vill ni ha mera?

- Forum för levande historia har en stor kunskapsbas och mängder av metodmaterial kring mänskliga rättigheter som finns på www.levandehistoria.se
- FN-förbundet har bland annat gjort ett kortspel om de mänskliga rättigheterna som heter *Rätt åt alla*. Det hittar du på www.fn.se/skola.

FN-deklarationen om de mänskliga rättigheterna

(Förkortad och bearbetad version)

ARTIKEL 1.

Alla människor är födda fria. De är lika mycket värda och har lika rättigheter. De har förstånd och samvete och bör behandla varandra som om de tillhörde samma familj.

ARTIKEL 2.

Alla människor ska ha de friheter och rättigheter som står i den här förklaringen. Man ska inte göra någon skillnad på dem som hör till andra folkslag eller som har en annan hudfärg. Man ska inte ha olika rättigheter för flickor och pojkar eller för kvinnor och män. Det ska inte spela någon roll vilken tro man har, vilket parti man röstar på eller vilket land man kommer ifrån. Man ska inte ha andra rättigheter därför att man är rik eller därför att man tillhör en mäktig och känd familj.

ARTIKEL 3.

Alla människor har rätt att leva. De ska vara fria så att de själva kan bestämma över sina liv. De ska kunna leva i trygghet och säkerhet.

ARTIKEL 4.

Ingen får hållas som slav eller träl. Det är förbjudet att sälja och köpa människor.

ARTIKEL 5.

Ingen får utsättas för tortyr eller annan grym och omänsklig behandling. Man får inte straffa en människa som om hon skulle vara alldeles värdelös.

ARTIKEL 6.

Vem som helst har rätt att överallt bli erkänd och behandlad som en egen person.

ARTIKEL 7.

Lagar ska gälla lika för alla människor och ge alla människor samma skydd. Alla har rätt att få skydd mot de orättvisor som beskrivs i den här förklaringen.

ARTIKEL 8.

Alla har rätt att få hjälp av sitt lands domstolar om någon försöker att ta ifrån dem de rättigheter som de ska ha enligt lagen.

ARTIKEL 9.

Ingen får anhållas, fängslas eller tvingas lämna sitt land utan anledning.

ARTIKEL 10.

Alla har samma rätt till en rättvis och öppen rättegång vid en opartisk domstol.

ARTIKEL 11.

Alla som anklagas för något brott har rätt att betraktas som oskyldiga tills en domstol har bevisat att de har begått brottet, och den misstänkte ska ha alla möjligheter att försvara sig.

ARTIKEL 12.

Myndigheter och andra får inte utan anledning och förklaring blanda sig i människors privatliv. De får inte heller utan anledning göra något som skadar en människas rykte

ARTIKEL 13.

Alla har rätt att resa vart som helst inom sitt land och att själva välja var de vill bo. Alla har rätt att lämna varje land, också sitt eget, och de har alltid rätt att återvända till sitt eget land.

ARTIKEL 14.

Alla har rätt att söka skydd i andra länder om de är utsatta för förföljelse.

ARTIKEL 15.

Alla har rätt att höra hemma i något land, att vara medborgare i något land.

ARTIKEL 16.

Alla vuxna människor har rätt att gifta sig och bilda familj. Det ska inte spela någon roll vilken tro de har eller vilket folkslag de tillhör. De har lika rättigheter både när de vill gifta sig, när de är gifta, och om de vill skilja sig. Vid ett giftermål ska båda parter vara överens om att de verkligen vill gifta sig.

ARTIKEL 17.

Alla människor har rätt att äga saker, både ensamma och tillsammans med andra. Man får inte orättvist och utan anledning ta ifrån någon människa vad den äger.

ARTIKEL 18.

Alla människor har rätt att tänka och tro vad de vill. Så länge de inte skadar andra har de rätt att handla efter sitt samvete och enligt sin tro. De har också rätt att gå över till en annan tro. De har rätt att ensamma eller tillsammans med andra ha undervisning i sin tro, hålla andakter och gudstjänster. De har rätt att följa de vanor som hör till deras tro.

ARTIKEL 19.

Alla människor har rätt att tycka vad de vill och framföra sin mening. De har rätt att ta reda på andras meningar och idéer – att ta emot dem och att sprida dem på vilket sätt som helst och över alla gränser.

ARTIKEL 20.

Alla människor har rätt att ordna och delta i fredliga möten och att tillhöra fredliga föreningar. Ingen får tvingas att vara medlem av en förening.

ARTIKEL 21.

Alla har rätt att delta i sitt lands styrelse, direkt eller genom personer som de har varit med att välja i fria val. Alla ska ha lika rätt när det gäller att kunna bli anställda i samhällets tjänst. Landet ska styras så som flertalet invånare vill ha det. Med jämna mellanrum ska man ordna val där de röstande har flera möjligheter att välja mellan. Vid valen ska alla vuxna ha samma rätt att rösta och att lägga varsin röst i varje val. Röstningen ska gå till så att alla som vill hålla hemligt hur de har röstat ska kunna göra det.

ARTIKEL 22.

Som medlemmar i samhället har alla rätt till trygghet när det gäller allt sådant som är nödvändigt för att kunna överleva. Genom det egna samhället och genom samarbete mellan olika länder ska man ordna det så att alla kan leva och utvecklas som fria, trygga och självständiga människor.

ARTIKEL 23.

Alla har rätt att få ett arbete och att själva välja vad de vill arbeta med. På arbetsplatsen ska de behandlas rättvist och ha det ordnat så att de inte tar skada av arbetet. De har rätt till skydd mot arbetslöshet. Alla har rätt till lika lön för lika arbete.

Alla som arbetar har rätt till en rättvis och tillräcklig lön som gör att de och deras familjer får en människovärdig tillvaro. Om det behövs ska de kunna få ytterligare bidrag av samhället. Alla har rätt att bilda och att gå med i fackföreningar som försvarar arbetarnas intressen.

ARTIKEL 24.

Alla människor har rätt till vila och fritid. Arbetstiden får inte vara så lång att det inte blir någon fritid kvar. Alla har rätt till semester utan avdrag på lönen.

ARTIKEL 25.

Alla människor har rätt till så goda inkomster att det räcker för att de ska vara friska och må bra. De ska ha mat, kläder, bostad och stöd från samhället då det behövs. De ska få tillräcklig hjälp om de blir arbetslösa, sjuka eller invaliderade. Det gäller också om någon i familjen dör, eller om de förlorar sina inkomster på något annat sätt som de inte själva råår för. Mammor och barn har rätt till särskild vård och hjälp. Alla barn ska ha samma skydd av samhället, vare sig deras mamma och pappa är gifta eller inte.

ARTIKEL 26.

Alla har rätt till undervisning. Den ska vara gratis åtminstone i grundskolan. Alla barn ska gå i grundskolan. De ska sedan ha möjlighet att fortsätta med yrkesutbildning eller teknisk utbildning. Den högre utbildningen ska vara öppen för alla som kan klara den. Undervisningen ska ge alla möjlighet att utvecklas efter sin förmåga och sina intressen. Den ska lära eleverna förstå hur viktigt det är med alla människors frihet och rättigheter. Den ska också lära dem att förstå och umgås med andra och kanske annorlunda människor.

ARTIKEL 27.

Alla människor ska ha rätt att fritt delta i kulturlivet. De ska ha lika rätt att njuta av konst i olika former som böcker, teater, film och bildkonst. De ska också ha rätt att ta del av vetenskapens framsteg inom olika områden. Alla som har gjort något konstnärligt verk eller vetenskapligt arbete har rätt till skydd av sitt arbete och de inkomster det kan ge.

ARTIKEL 28.

Alla har rätt till en sådan ordning i samhället och mellan länderna att dessa friheter och rättigheter kan bli verklighet.

ARTIKEL 29.

Alla människor har skyldigheter mot det samhälle som de behöver leva i för att kunna utvecklas på bästa sätt. När man använder sina friheter och rättigheter måste man lyda de lagar som har kommit till för att skydda andras friheter och rättigheter.

ARTIKEL 30.

Den här förklaringens friheter och rättigheter får inte användas av något land, någon grupp eller någon person för att försöka angripa andras rätt till samma friheter och rättigheter.

Klassråd #10.

Barnkonventionen

Frågeställning: Vi vill ta reda på vilka rättigheter barn har.

Berätta om FN:s konvention om barnets rättigheter och varför den finns. Fråga gärna eleverna varför de tror att barn behöver särskilda rättigheter. När du pratar med eleverna om Barnkonventionen, betona särskilt att:

- Barnkonventionen gäller alla barn upp till 18 år.
- Barns rättigheter tillhör de mänskliga rättigheterna. Anledningen till att man har skapat speciella rättigheter för barn är att de behöver extra skydd och är beroende av vuxna.
- Det heter konventionen för barnets rättigheter, och gäller alltså varje individuellt barn, och inte barn som grupp.
- Barn tror ofta att Barnkonventionen i högre grad gäller »några andra barn« som bor »någon annanstans«. Var noga med att betona att dessa rättigheter är relevanta för eleverna själva, här och nu.
- Prata inte om skyldigheter samtidigt som du pratar om barns rättigheter. Det kan uppfattas som om barn bara har rättigheter om de »förtjänar« dem, vilket inte är fallet.

Övning: Grundprinciperna

Ställ frågan: Vad behöver barn för att få ett bra liv? Låt eleverna prata om detta två och två i några minuter, och rita och skriva.

Lyft sedan upp deras tankar i helklass. Relatera det de har sagt till de fyra grundprinciperna i Barnkonventionen:

- Artikel 2 – icke-diskriminering.
- Artikel 3 – barnets bästa.
- Artikel 6 – barnets rätt till liv och utveckling.
- Artikel 12 – barnets rätt till inflytande/deltagande.

Försök sedan placera in deras tankar under någon av de fyra grundprinciperna, för att visa vad rättigheterna innebär i praktiken.

Betona att de fyra grundprinciperna aldrig kan ställas mot varandra, utan måste följas i lika hög grad. Till exempel är det helt avgörande att barnet kan göra sin röst hörd för att få reda på vad som är barns bästa.

Presentera också gärna fler artiklar som specificerar det som grundprinciperna slår fast.

Tänk på:

Alla barn har rätt att känna till sina rättigheter. Se till att alla elever har ett exemplar av Barnkonventionen och att de vet var de kan ta reda på mer. Diskussionen kan och bör fördjupas i undervisningen i samhällskunskap.

Vad ska vi ta vidare?

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

Vill ni ha mera?

- Inför detta klassråd kan ni beställa ett gratis exemplar av Barnkonventionen till varje elev från Rädda Barnen på www.raddabarnen.se. Rädda Barnen har också en mängd information och metodmaterial kring barns rättigheter, bland annat materialet *Du har rätt* och samtalsunderlaget *Självlklart!* som du kan hitta på deras hemsida.
- Även UNICEF har pedagogiskt material kring Barnkonventionen. Titta på www.unicef.se/skolor.

Klassråd #11.

Våra rättigheter i vardagen

Frågeställning: Vi vill ta reda på hur Barnkonventionen och Deklarationen om mänskliga rättigheter kan kopplas till vår egen vardag.

Påminn om det ni sa om Barnkonventionen och Deklarationen om mänskliga rättigheter, och berätta att ni nu ska undersöka hur de här rättigheterna rör eleverna själva och hur de efterlevs där ni bor.

Övning: Hur fungerar Barnkonventionen hos oss?

Syftet med övningen är att visa hur Barnkonventionen är relevant för eleverna själva, och ta reda på hur den efterlevs i deras egen verklighet.

Dela in klassen i fem grupper. Varje grupp ska ha ett exemplar av Barnkonventionen. Varje grupp tilldelas ett område som de ska fundera kring på vilka sätt just det området är barnvänligt eller inte:

- **Grupp 1: Familj.** Titta särskilt på artiklarna 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 16, 19, 20, 21 och 24.
- **Grupp 2: Skola.** Titta särskilt på artiklarna 2, 3, 6, 12, 19, 28 och 29.
- **Grupp 3: Fritid.** Titta särskilt på artiklarna 2, 3, 6, 12, 13, 14, 15, 23 och 31.
- **Grupp 4: Staden.** Titta särskilt på artiklarna 2, 3, 6, 12, 23, 24 och 31.
- **Grupp 5: Skydd:** kommun, sjukvård, socialtjänst, polis och andra myndigheter. Titta särskilt på artiklarna 2, 3, 6, 11, 12, 19, 33, 34, 36 och 40.

Var och en av grupperna har nu i uppdrag att fundera på hur Barnkonventionen efterlevs inom det område de tilldelats, i just er kommun och på er skola. Kan de komma på situationer då er kommun eller er skola tagit hänsyn till Barnkonventionen? Diskutera vidare om det finns situationer då kommunen eller skolan inte tagit hänsyn, och om det finns saker som borde förändras.

 Tänk på:

Leta efter både bra och dåliga saker. Det är viktigt att eleverna känner till de saker i samhället som är till för att de ska ha det bra. Det kan till exempel vara bra lekplatser, barnläkare, skola och förskola, och så vidare. Samtidigt är det viktigt att poängtera att många saker kan bli bättre. Även Sverige får kritik för att bryta mot Barnkonventionen och det finns mycket kvar att göra.

Vad ska vi ta vidare?

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

Vill ni ha mer?

- Det finns många barn och unga som själva är engagerade för barns rättigheter. Tipsa gärna eleverna om bland annat Rädda Barnens Ungdomsförbund, som de kan läsa mer om på www.rbuf.se. På Barnombudsmannens hemsida www.barnombudsmannen.se finns mer information om barns rättigheter och vad man kan göra om man upplever att ens rättigheter kränks.

TEMA 4

**ARBETS-
MILJÖ**

Arbetsmiljö

Skolan är landets största arbetsplats, sett till antalet personer som dagligen vistas där och som omfattas av arbetsmiljölagen.

För att alla ska kunna vara med och skapa en trygg och säker skola, krävs det också kunskap både hos personal och hos elever. Alla elever ska känna till att de har lika stor rätt till god arbetsmiljö som vuxna, och att de kan sätta ord på sina tankar kring arbetsmiljön

Arbetsmiljöfrågor är ett vitt begrepp, och det dyker upp i flera av kapitlen i det här materialet. I det här avsnittet vill vi visa hur man genom klassrådet kan klargöra vad arbetsmiljö är, och hur man kan göra sina elever uppmärksamma på den miljö de vistas i. Klassrådet ska här fungera som ett verktyg för att förstå de frågor som berör arbetsmiljö, frågor som eleverna med stor säkerhet själva kommer att ta upp.

Fysisk arbetsmiljö och psykosocial arbetsmiljö

När elever själva får berätta vilka frågor som är viktiga för dem, ligger arbetsmiljö ofta högt upp på listan. Både fysisk och psykosocial arbetsmiljö påverkar hur elever mår och lyckas i skolan. Därför är det oerhört viktigt att vuxna lyssnar och reagerar när elever för fram åsikter om och krav på skolans arbetsmiljö. Eleverna är själva experter på sin egen arbetsmiljö och upplevelsen av den.

Den fysiska arbetsmiljön handlar inte bara om kemikalier i NO-salarna, utan även om toaletter, elevskåp, bord och stolar. Detta är saker som kan verka bagatellartade för vuxna, men som i högsta grad påverkar elevers upplevelse av sin skolgång och möjligheter till att må bra och trivas i skolan.

Den psykosociala arbetsmiljön innefattar frågor om mobbning, stämning på skolan, stress och elevinflytande. Det är viktigt att klassen får diskutera arbetsmiljöfrågor, inte bara utifrån de problem som finns, utan även utifrån hur både elever, personal och skolläda kan göra främjande och förebyggande insatser för arbetsmiljön.

Under läsåret ska klassen tillsammans utse två elevskyddsombud från varje årskurs. Elevskyddsombuden ska representera eleverna i arbetsmiljöfrågor och jobba för en bra arbetsmiljö tillsammans med vuxna på skolan. Gör gärna era elevskyddsombud delaktiga och drivande i de klassråd där ni diskuterar arbetsmiljö!

Klassråd #12.

Världens bästa arbetsmiljö

Frågeställning: Vi vill ta reda på vad som utgör en bra arbetsmiljö.

Ta upp begreppet arbetsmiljö, berätta om vad Arbetsmiljölagen och Skollagen säger om begreppet, och att arbetsmiljö kan vara både saker som syns och saker som inte syns – allt från vilka stolar man har till att man känner sig stressad. Berätta att elever har samma rätt till en god arbetsmiljö som vuxna har.

Övning: Brainstormtävling

Dela in klassen i två grupper. Dela in tavlan i två delar. Var och en av grupperna ska, på fem minuter, komma på så många saker som möjligt som utgör en bra arbetsmiljö, och skriva det på sin halva av tavlan. Det kan till exempel handla om skolgården, kompisar, gemensamma aktiviteter, med mera. Det lag som har kommit på flest må brafaktorer vinner.

Lyft diskussionen till att röra *ansvar* för arbetsmiljön. Vilket ansvar har skyddsombud, rektor, elevskyddsombud, elever och personal?

Tänk på:

Fokusera på positiva faktorer, för att få in det främjande och förebyggande perspektivet. Eleverna kommer att få tillfälle att hitta brister i arbetsmiljön under kommande pass. Vad ska vi ta vidare?

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

Låt gärna elevskyddsombuden inta en aktiv roll här!

Vill ni ha mera?

Övning i arbetsmiljö

Låt eleverna i smågrupper rita visionsbilder av »världens bästa arbetsmiljö«. Diskutera de olika faktorerna som kommer fram och möjligheterna att göra dem till verklighet.

Material till övningen hittar du på arbetsmiljöverkets hemsida www.av.se/teman/skolan. Du kan även ladda hem broschyren *Arbetsmiljö i skolan* från Arbetsmiljöverkets hemsida.

Samtliga bestämmelser hittar du i dessa skrivelser:

- Arbetsmiljölagen, SFS 1977:1 160.
- Arbetsmiljöförordningen, SFS 1977:1 166.
- Skollagen, SFS 2010:800.

Klassråd #13.

Har vi en bra arbetsmiljö?

Frågeställning: Vi vill ta reda på om vårt klassrum är en god arbetsmiljö.

Berätta vad en skydds rond är och att de ska utföras på alla arbetsplatser. Berätta att både elevskyddsombuden och arbetsplatsens skyddsombud ska vara med när sådana ronder görs på skolan.

Övning: Skydds rond

Dela ut post-it-lappar i två färger. Förklara att ni ska genomföra en skydds rond.

Gröna lappar ska sättas på godkända eller bra faktorer i klassrummet – till exempel lagom höga bänkar.

Röda lappar ska sättas på saker som kan utgöra problem – till exempel flimrande lysrör, eller en tröskel som det är svårt för rullstolar att komma över.

Diskutera varför de bra faktorerna är bra, varför de dåliga är dåliga, och vilka konsekvenser som kan uppstå för eleverna om problemen inte åtgärdas.

Tänk på:

Den här övningen fokuserar på fysisk arbetsmiljö. Det kommer att ges tillfälle att diskutera den psykosociala arbetsmiljön under nästa träff. Däremot är det viktigt att också peka på den fysiska arbetsmiljön som inte är direkt synlig: luftkvalitet, buller och ljus.

Vad ska vi ta vidare?

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

Låt gärna elevskyddsombuden inta en aktiv roll även här!

Vill ni ha mera?

- Låt elevskyddsombuden eller andra elever fotografera sakerna som blivit utpekade under skyddsronden.
- Om ni vill visa eller använda en riktig checklista för skydds rond finns de att ladda ner på www.prevent.se.

Klassråd #14.

Den osynliga arbetsmiljön

Frågeställning: Vi vill ta reda på vad som är viktigt för att alla ska trivas och må bra i skolan.

Berätta att det finns något som heter psykosocial arbetsmiljö, och att det är saker som inte alltid syns.

Diskussion

Ställ följande frågor:

- Vad behövs för att det ska kännas roligt att gå till skolan på morgonen?
- Vad behövs för att ni fortfarande ska känna er pigga och glada när ni kommer hem på eftermiddagen?

Medan eleverna funderar, gör du sex spalter på tavlan och ger dem sex rubriker:

- Ingen stress
- Inflytande och delaktighet
- Trygghet
- Jämställdhet
- Goda relationer
- Inga kränkningar

Förklara att detta är faktorer för psykosocial arbetsmiljö, det vill säga arbetsmiljö som inte alltid syns. När eleverna redovisar de saker de har tänkt ut, försök då att tillsammans föra varje sak till en av rubrikerna, och skriv upp den i rätt spalt under gemensamt resonemang.

 Tänk på:

Detta tema kan väcka många känslor och diskussioner. Det är viktigt att du som lärare själv avgör om det passar att ta upp vissa frågor, och även vilket sätt som passar bäst. Försök att hålla faktorerna på en generell snarare än personlig nivå.

Vad ska vi ta vidare?

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

TEMA 5

**LIKA
BEHAND-
LING**

Likabehandling

Alla elever ska ha lika rättigheter och möjligheter. Skolan måste arbeta förebyggande mot kränkande behandling, diskriminering och trakasserier på grund av kön, etnisk tillhörighet, trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionsnedsättning. Sedan år 2009 är det också förbjudet med diskriminering i samband med ålder, könsidentitet eller könsuttryck.

Syftet med temat likabehandling är inte bara att synliggöra och utveckla skolans likabehandlingsarbete, utan också att lära eleverna hur likabehandling och fredlig kommunikation fungerar i praktiken. På det sättet blir hela skolan – elever, personal och skolledning – värdebärare som jobbar tillsammans för allas lika värde och allas lika möjligheter till utveckling och lärande.

Lägg gärna in detta tema när ni tillsammans utformar eller utvärderar skolans likabehandlingsplan. Då kan frågorna lyftas vidare till elevrådet och till andra grupper som är involverade i likabehandlingsarbetet.

Så ska skolan arbeta för likabehandling

Skolans likabehandlingsarbete regleras av både diskrimineringslagen och skollagen. Arbetet består bland annat av att skolan varje år ska ta fram två planer: en likabehandlingsplan och en plan mot kränkande behandling. Även eleverna ska vara involverade i arbetet med dessa planer.

Skolans huvudman ska se till att skolan varje år upprättar en översiktlig plan, som innehåller förebyggande åtgärder mot kränkande behandling av skolans elever. Den planen ska tydligt redogöra för vilka åtgärder som skolan ska påbörja och genomföra under året. De åtgärder som påbörjats eller genomförts ska dessutom in i efterföljande års plan.⁷

⁷ SFS 2010:800, 6 kap. 8 §. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Klassråd #15.

Varför är det viktigt att vara en bra kompis?

Frågeställning: Vi vill ta reda på hur man är en bra kompis.

Presentera temat likabehandling, och berätta att det finns många saker eleverna själva kan göra för att alla ska trivas och må bra på skolan.

Diskussion

Diskutera begreppet *respekt* utifrån elevernas uppfattning om vad det betyder. Fråga eleverna hur man visar respekt på ett bra sätt, och om det finns dåliga sätt att visa respekt på. Hur ska man visa respekt för sig själv, för andra, och för sin arbetsmiljö?

Övning: Kortspel med olika regler

Dela in eleverna i fyra grupper. Varje grupp ska ha en kortlek och en lapp med instruktioner per elev (se kopieringsunderlag i slutet av detta avsnitt). Bestäm om du vill dela ut kortleken innan instruktionerna, eller i samband med att instruktionslapparna samlas in igen. Instruktionerna är samma vid varje bord, men skiljer sig åt mellan borden, vilket eleverna får reda på först efter att de spelat klart. Det som skiljer instruktionerna åt är att poängen för de olika korten är olika mellan de olika borden. Vid ett bord är exempelvis kungen värd 13 poäng men vid ett annat bord noll poäng.

Ge sedan alla en instruktionslapp som de ska läsa igenom. Från den stund instruktionerna delats ut får ingen säga något. När alla läst sin instruktionslapp kommer du att samla in dem igen. Varje bord ska då få en kortlek, om du inte redan lagt ut dem.

Förklara sedan spelets gång: en elev delar ut fyra spelkort till var och en vid bordet, och därefter börjar spelet. De kort som inte delats ut, läggs med baksidan uppåt mitt på bordet. Den som börjar tar ett kort ur högen och bestämmer om det är ett bra kort att spara eller om det är bättre att slänga kortet. Man får bara ha fyra kort på hand, så om

man vill spara kortet måste man slänga ett av de andra korten man håller i. Det gäller att få så låga poäng som möjligt.

Alla slängda kort läggs i en egen hög med framsidan uppåt, synlig. Nästa person som ska dra får välja om den vill dra det kort som slängdes eller dra ett kort ur högen som ligger med baksidan upp.

Den som vinner flyttar sedan till nästa bord. Eleverna vet fortfarande inte om att de olika borden har fått olika instruktioner. Eftersom det kommer att uppstå förvirring när vinnaren och de andra börjar ana att alla inte spelar efter samma regler väcks antagligen starka känslor inom alla. Det kan vara bra att redan från början berätta för eleverna att man kanske känner en massa och tänker en massa under spelets gång, men att det är viktigt att inte säga något under spelet. Var tydlig med att alla kommer att ha chans att prata och reagera när ni spelat färdigt. Spela ett par rundor och avsluta sedan med att diskutera hur eleverna upplevde det hela. Ställ följande frågor:

- Hur var det att inte kunna göra sig förstådd?
- Hur kändes det att ha vunnit i en grupp och sedan komma till en annan grupp där det inte var samma regler som gällde?
- Hur kändes det att få en ny spelare till bordet som inte kunde spelreglerna? Blev någon irriterad? Ville någon förklara?
- Kan ni komma på situationer i verkligheten som liknar detta? Exempelvis komma till en ny skola, ett nytt fotbollslag, ett nytt land?

Övningen är lånad från *Självklart! Det handlar om rättigheter* av Pia Dahl Leipe.⁸

8 Dahl Leipe, Pia. *Självklart! Det handlar om rättigheter*. Stockholm: Rädda Barnen, 2011.

Vad ska vi ta vidare?

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

Vill ni ha mera?

Diskutera vad klassen, elevskyddsombud, kamratstödjare och elevråd kan göra tillsammans för att fler ska lära känna varandra och bli kompisar. Kanske kan eleverna i skolan tillsammans ordna gemensamma aktiviteter eller temadagar?

Instruktion för kortspel med olika regler

För att vinna ska du ha så låga poäng som möjligt.

Kung = 0 poäng
Ess = 1 poäng
Knekt = 11 poäng
Dam = 12 poäng

Alla andra kort är värda det som siffran på kortet säger.

Du får bara ha fyra kort på handen.

För att vinna ska du ha så låga poäng som möjligt.

Knekt = 0 poäng
Ess = 11 poäng
Dam = 12 poäng
Kung = 13 poäng

Alla andra kort är värda det som siffran på kortet säger.

Du får bara ha fyra kort på handen.

För att vinna ska du ha så låga poäng som möjligt.

Knekt = 0 poäng
Ess = 1 poäng
Dam = 12 poäng
Kung = 13 poäng

Alla andra kort är värda det som siffran på kortet säger.

Du får bara ha fyra kort på handen.

För att vinna ska du ha så låga poäng som möjligt.

Knekt = 0 poäng
Ess = 1 poäng
Dam = 11 poäng
Kung = 13 poäng

Alla andra kort är värda det som siffran på kortet säger.

Du får bara ha fyra kort på handen.

Klassråd #16.

Skolans likabehandlingsplan

Frågeställning: Vi vill ta reda på vad en likabehandlingsplan är, vad den innehåller och hur vi kan arbeta aktivt för att behandla alla lika.

Gå tillbaka till organisationsbilden ni ritade upp i klassråd #1 under *Tema 1: Demokrati nära mig*. Använd denna bild som hjälp då du försöker förklara vem eller vilka som har ansvar för likabehandlingsplanen. Berätta också att eleverna ska vara med i att arbeta fram planen och utvärdera den. Poängtera att detta är viktigt för att likabehandlingsplanen ska bli så bra som möjligt – bara eleverna vet ju hur de själva har det. Dela sedan ut skolans likabehandlingsplan och studera den tillsammans.

Diskussion

Eleverna får läsa dokumentet två och två. Var och en av grupperna får i uppgift att hitta ett begrepp som de inte förstår, och något som de inte visste innan.

Prata sedan om begreppen i helklass och försök att förklara dem. När det gäller skillnaden mellan mobbning, trakasserier, diskriminering och kränkningar, kommer ni få en chans att fördjupa er under klassråd #17.

Tänk på:

Försök att hålla diskussionen vid att förstå syftet med och innehållet i likabehandlingsplanen. Eleverna kommer att få chansen att utvärdera den i nästa klassråd, detta klassråd är mest till för att introducera och förklara planen för dem.

Vad ska vi ta vidare?

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

Vill ni ha mera?

Det finns mängder av material för dig som vill arbeta vidare med detta:

- *Lika rättigheter i skolan* är en handledning för att främja lika-behandling i skolan utarbetad av Diskrimineringsombudsman-nen. Den kan beställas eller laddas ner från www.do.se.
- På www.planforskolan.se/ finns ett verktyg för att utarbeta er skolas likabehandlingsplan och plan mot kränkande behandling. Verktöget utgår från att ni för samman de två planerna till en.
- Skolverkets rapport 2009:326, *Diskriminerad, trakasserad, kränkt? Barns, elevers och studerandes uppfattningar om diskriminering och trakasserier* kan beställas eller laddas ner från www.skolverket.se.

Du kan läsa mer om Barn- och elevombudet på:
www.skolinspektionen.se/sv/BEO/.

Klassråd #17. Diskriminering

Frågeställning: Vi vill ta reda på vad begreppen mobbning, trakasserier och kränkande behandling betyder.

Börja med att förklara de olika begreppen för dina elever. Du kan också lyfta andra begrepp som eleverna hittade i skolans dokument under förra träffen.

Diskriminering

Diskriminering är när skolan eller en vuxen som arbetar i skolan, till exempel en lärare, behandlar en elev sämre än andra för att eleven:

- har en viss religion eller kultur
- en viss etnicitet
- är flicka/pojke
- har ett funktionshinder
- har en viss sexuell läggning
- har en viss ålder
- inte känner sig som vare sig pojke eller flicka, eller inte betar sig som tjejer och killar förväntas bete sig

Trakasserier

Trakasserier är när kränkningarna har att göra med någon av de sju diskrimineringsgrunderna. Det räcker med en enda händelse för att det ska räknas som trakasserier.

Mobbning

Mobbning är när någon blir utsatt för kränkande behandling eller trakasserier upprepade gånger. När det händer hamnar den mobbade personen i underläge och får svårt att försvara sig. Engångshändelser och konflikter är inte mobbning.

Kränkning

Kränkande behandling är det ord lagen använder för att komma åt de kränkningar som inte kan kopplas till någon av de sju diskrimineringsgrunderna som räknades upp tidigare. En kränkning är en dålig

behandling som gör att någon känner sig ledsen, sårad eller mindre värd. En kränkning kan också innefatta mobbning, trakasserier och övrig kränkande behandling. Varför är det viktigt att känna till de här begreppen och vad de innebär? Låt eleverna fundera över detta, och låt dem sedan prata ihop sig med klasskamraten bredvid under någon minut. Lyft sedan diskussionen i helklass.

Tänk på:

Syftet med denna träff är att förklara de olika begreppen, och att försöka få eleverna att förstå att alla former av kränkande behandling är förbjuden i lag. Om någon elev tar upp personliga berättelser eller upplevelser – prata med den eleven vid ett annat tillfälle.

Vad ska vi ta vidare?

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

Vill ni ha mera?

Det finns mängder av material för dig som vill arbeta vidare:

- *Lika rättigheter i skolan* är en handledning för att främja likabehandling i skolan utarbetad av Diskrimineringsombudsmannen. Den kan beställas eller laddas ner från www.do.se.
- På www.planforsskolan.se/ finns ett hjälpverktyg för att utarbeta en likabehandlingsplan och plan mot kränkande behandling. Verktyget utgår från att de två planerna sammanförs till en.
- Skolverkets rapport 2009:326 *Diskriminerad, trakasserad, kränkt? Barns, elevers och studerandes uppfattningar om diskriminering och trakasserier* kan beställas eller laddas ner från www.skolverket.se.
- Du kan läsa mer om Barn- och elevombudet på www.skolinspektionen.se/sv/BEO/.

Klassråd #18. Härskartekniker och främjartekniker

Frågeställning: Vi vill ta reda på vad härskartekniker är.

Berätta att härskartekniker är något som människor använder för att få eller behålla makt över andra människor. Till exempel kan de användas av män för att behålla makten över kvinnor, av vuxna för att behålla makten över barn, men också mellan till exempel klasskompisar. Man kan använda dem medvetet, men ofta sker det omedvetet.

Övning: Härskartekniker

Berätta om de olika härskarteknikerna:

- Osynliggörande: Att få människor tysta genom att ignorera dem. Oftast sker det omedvetet och genom kroppsspråk.
- Förlöjligande: När man framställer en person som löjlig, eller personens argument som oviktiga.
- Undanhållande av information: När man inte delar med sig av viktig information, så att någon blir utestängd.
- Dubbelbestraffning: När en person nedvärderas eller bestraffas oavsett vad den gör.
- Skuld och skam: När man får en person att skämmas eller tycka att allt är hens fel.

Låt eleverna sitta två och två och dela ut varsitt händelseexempel (se kopieringsunderlag) till dem. Be dem fundera på vilken härskarteknik händelsen är exempel på. Be också eleverna fundera på hur man istället kan stärka och peppa varandra, för att alla ska må bra och känna sig delaktiga.

När eleverna funderat två och två, diskutera tillsammans. Hur känns det när man blir utsatt för de här härskarteknikerna? Har ni varit med om något liknande? Diskutera hur man kan bli medveten om när någon, eller när man själv, använder härskartekniker, och vad man kan göra istället.

Berätta att man, för att alla ska få känna att de får vara med, medvetet kan använda bekräftarstrategier:

- I stället för att *osynliggöra* kan man *synliggöra* och uppmärksamma varandra och varandras idéer, låta alla vara med på samma villkor, kalla varandra vid namn.
- I stället för att *förlöjliga* kan man *peppa*, även när någon gör något som inte är perfekt kan man uppmuntra och få varandra att må bra. Det är inte förbjudet att skämta med varandra, men man måste se till att ingen blir ledsen, även om man själv kanske inte skulle bli ledsen för samma sak.
- I stället för att *undanhålla information* kan man *slösa med information*, till exempel skicka ett extra sms och kolla så att alla kommer ihåg när ni skulle gå och fika, ha möte eller träffas för att plugga tillsammans. Om någon kommer in sent, kan man hjälpas åt att uppdatera personen i stället för att den personen ska behöva känna sig utanför.
- I stället för att *dubbelbestrafva*, kan man *ta hänsyn* till och tolerera att alla är olika, har olika förutsättningar och försöka hjälpa varandra utifrån det.
- Istället för att få människor att känna *skuld och skam*, kan man hjälpa till att *avlasta* varandra när man ser att någon har för mycket att göra. Fördela uppgifter efter allas behov och förmåga, och var ute i god tid med att säga till om det inte fungerar.

Tänk på:

Lägg gärna mer tid på att prata om främjartekniker än om härskartekniker. Det som är viktigt är att lära sig se när det händer, och att veta både hur man ska bemöta härskartekniker och vad man kan göra istället.

Vad ska vi ta vidare?

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

Vill ni ha mera?

- Härskarteknikerna definierades redan på sjuttioalet, av den norska socialpsykologen Berit Ås⁹. De har sedan blivit en del av feministisk teoribildning. Senare har ytterligare två härskartekniker tillkommit: objektifiering och våld/hot om våld. Diskutera gärna även dessa.

Övning i främjartekniker

Öva på främjarteknikerna. Alla elever får ta strategierna med sig in i nästa lektion, resten av dagen eller resten av veckan. Utvärdera sedan hur det gick. Blev det någon skillnad?

⁹ Ås, Berit. *Hersketekniker. I Kjerringråd*, nr 3, s. 17-21.

Härskartekniker

Exempel 1

Din klass har klassråd. Du vill säga något men varken eleven som är ordförande eller läraren tycks märka att du räcker upp handen. Till slut ger du upp.

Exempel 2

Under engelskalektionen ska ni ha muntlig redovisning. Ni har valt ett ämne som ni tycker är viktigt och har förberett er väl. När ni redovisar är det flera stycken som skrattar och himlar med ögonen.

Exempel 3

Du ska gå på elevrådsmöte, där det ska fattas beslut om niornas skolresa. När du kommer till salen där ni ska vara är mötet redan i full gång, och alla har redan röstat om skolresan. Någon säger att de bytte tid för mötet och frågar dig om du inte fick något sms om det, men du vet att ingen i elevrådet har ditt telefonnummer.

Exempel 4

Du får höra hela sjuan att du är en plugghäst och att du är tråkig och töntig. I åttan bestämmer du dig för att satsa på att bli populär i stället och slutar plugga så mycket. Då får du i stället höra att du är dum i huvudet som inte hänger med på lektionerna och inte skriver bra på proven.

Exempel 5

Ni har grupparbete i SO. Ingen tycker det är speciellt roligt, gruppen anstränger sig inte och det slutar med att ni får ett lågt betyg på uppgiften. När läraren pratar med gruppen skyller alla på dig och säger att du är dålig på SO, långsam och att det är ditt fel att uppgiften misslyckades.

Klassråd #19.

Konflikthantering

Frågeställning: Vi vill ta reda på hur man kan göra fred i vardagen.

Vad är en konflikt? Berätta att det finns bra och dåliga konflikter. Vad avgör om en konflikt leder till något bra eller något dåligt? Hur går det att påverka att ett bråk inte leder till något dåligt?

Konflikter är en naturlig del av vardagen. Människor kommer inte alltid överens. Det kan röra småsaker som städning eller läxor, eller stora saker som kärlek eller svek. Konflikter i sig behöver inte vara dåliga. Det handlar snarare om hur vi löser konflikten. Om alla fick träna på att göra fred i vardagen, skulle världen kanske se annorlunda ut.

Diskussion

Be eleverna diskutera två och två och komma med förslag på hur en konflikt kan lösas utan att det blir bråk. Be dem utgå från ett vanligt bråk som de flesta kan relatera till. Kanske något som ofta är med i filmer eller på TV. Kanske att någon inte har städat sitt rum exempelvis.

Be eleverna att fokusera på den som är arg. I det här fallet kanske personen som tycker att det är väldigt stökigt. Hur pratar personen då, och vad säger den? Vilket tonfall, högljutt eller lågmält? Prova sedan att ge nya repliker till personen, så att det blir till en bra konflikt istället för ett bråk.

Be sedan om ett par exempel från eleverna och skriv upp deras strategier. Vad är viktigt för att en konflikt ska lösas bra? Vad kan man tänka på när man uttrycker sin ilska eller besvikelse till någon annan utan att det ska bli ett dåligt bråk?

Tänk på:

Om eleverna har konflikter med varandra, ska de inte prata om dem. Det är viktigt att diskussionen blir konkret, men på en allmän nivå och inte privat.

Vad ska vi ta vidare?

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

Vill ni ha mera?

Icke våldskommunikation, eller non violent communication, utvecklades av psykologen Marshall B. Rosenberg. Modellen utgår ifrån att människor har rätt till konflikter men också ansvar för att de ska vara fredliga. Sättet att kommunicera på utgår från ett par enkla grunder:

- Observation, faktiska handlingar som du ser/hör.
- Känslor, hur du känner inför dessa handlingar.
- Behov, ditt behov som förklarar din känsla och vad du behöver.
- Önskemål, vad du skulle önska skedde på ett annorlunda vis.

Genom att alltid utgå från sig själv, sina observationer, sina känslor, sina behov och sina önskemål, tar man ansvar för sig själv och gör det lättare för den andra parten att dels förstå, dels vara med och lösa konflikten genom att själv ta ansvar för sina känslor.¹⁰

Du kan hitta mer information om modellen på föreningen Non Violent Communications hemsida www.fnvc.se.

¹⁰ Rosenberg, Marshall B. *Nonviolent Communication: ett språk för livet*. Stockholm: Friare Liv, 2012.

Klassråd #20.

Vad gör vi när något händer?

Frågeställning: Vi vill ta reda på vad vi ska göra om någon inte har det bra på skolan.

Visa och förklara skolans antimobbningsplan eller motsvarande, och berätta vad skolan har för rutiner när något händer och vad eleverna ska göra när mobbning eller kränkningar förekommer. Berätta att lagen säger att det är nolltolerans på mobbning och kränkningar i skolan, och att det därför är viktigt att reagera när det händer. Förklara vad vuxna på skolan har för ansvar.

Diskussion

Diskutera två och två: Hur ska alla elever få reda på vad som gäller och hur vi hanterar sådana här situationer? Vad kan eleverna själva göra för att sprida kunskap?

Tänk på:

Det här klassrådet är till för att alla elever ska veta att det är nolltolerans mot mobbning och kränkningar på skolan. De ska känna sig helt säkra på vad de ska göra om något händer. Var noga med att betona personalens och skolledningens ansvar.

Vad ska vi ta vidare?

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

Klassråd #21. Utvärdering av likabehandlingsplanen

Frågeställning: Vi vill ta reda på om vi följer det som står i likabehandlingsplanen.

Återvänd till den likabehandlingsplan som ni tittade på i början av temat och repetera det ni kom fram till då.

Diskussion

Dela in eleverna i grupper. Om likabehandlingsplanen består av en stor textmassa, dela gärna upp den i olika delar mellan grupperna. Be varje grupp hitta och fundera på följande:

- Något som står i planen och som fungerar idag. Ge gärna konkreta exempel!
- Något som står i planen, men som inte fungerar på skolan i nuläget. (Här kan du också ställa följdfrågor: Varför fungerar det inte? Vems ansvar är det att se till att det fungerar? Finns det bättre sätt att uppnå det här på?)
- Är det något som saknas i planen?

Tänk på:

Likabehandlingsarbetet ser olika ut på olika skolor. Ta hänsyn till skolans årshjul. På så vis kan detta bli det första steget i en kartläggning eller i en utvärdering, som sedan går via elevråd eller elevskyddsombud in i den grupp som arbetar fram likabehandlingsplanen.

Vad ska vi ta vidare?

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

Vill ni ha mera?

Plocka ut några viktiga formuleringar ur likabehandlingsplanen. Ge eleverna eller elevskyddsombuden i uppgift att bevaka ett område i likabehandlingsplanen under en eller två veckor. Om det exempelvis står att »all verksamhet i skolan inklusive aktiviteter utanför skolans lokaler ska vara utformade så att alla elever kan delta«, ska eleven kartlägga om detta verkligen är fallet. Ni kan sedan återvända till bedömningen på kommande klassråd, eller ta upp det på elevrådet eller då elevskyddsombuden träffas.

TEMA 6

NORMER

Normer

Normer är oskrivna regler, förställningar och värderingar som formar både oss som individer och vårt samhälle. Det handlar om hur vi förväntas vara och vad vi förväntas göra. Vissa normer är bra att ha, som till exempel att man ställer sig i kö eller tar i hand när man hälsar på någon. Men normer har också med makt att göra. Den som har makt och inflytande i samhället, i skolan eller i klassen är den som också får bestämma normen. Den som bryter mot normen blir ofta bestraffad.

Detta tema hör ihop med temat om likabehandling, men är mer specifikt riktat till att ge eleverna normkritiska glasögon att se sin verklighet och sin arbetsmiljö genom.

Det finns normer kring kön och könsuttryck, sexuell läggning, etniskt ursprung, klädsel, funktion och så vidare. Detta innebär ofta att de som representerar de här normerna får privilegier, vilket i sin tur innebär att de som inte faller inom normen får nackdelar. Människor som bryter mot normen tenderar också att klumpas ihop till en grupp i mycket större utsträckning än de som faller inom normen. Till exempel kan man ibland höra att något är »bögigt«, men man hör sällan att något är »heterosexuellt«. Snäva normer hör ihop med orättvisor, diskriminering och förtryck.

Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Om flickor och pojkar bemöts och bedöms på olika sätt, och om de krav och förväntningar som ställs på dem skiljer sig åt, bidrar det till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster. Den ska därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla alla sina förmågor och intressen – oberoende av könstillhörighet.¹¹ (ur Läroplanen.)

¹¹ Skolverket 2011. *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Skolverket.

Normkritik är en viktig förutsättning

Normer förändras över tid, och vi har helt andra förväntningar på oss i dag än vad vi hade för hundra år sedan. Om vi vill förändra de föreställningar vi brottas med i dag, spelar skolan en avgörande roll. Ett normkritiskt perspektiv utgår från att undersöka och ifrågasätta normerna och hur de påverkar våra val och värderingar, i stället för att fokusera på de människor som bryter mot normen.

Skolverkets rapport *Diskriminerad, trakasserad, kränkt?*¹² fastslår att ett normkritiskt perspektiv är avgörande för att arbetet mot diskriminering och kränkande behandling ska lyckas. Det innebär att personalen i skolan måste vara medveten om de normer som ligger till grund för kränkande behandling och diskriminering, och jobba aktivt med att ifrågasätta dessa normer. Detta ställningstagande från Skolverket har vi utgått från i detta material.

12 Skolverket 2009:326. *Diskriminerad, trakasserad, kränkt?* Stockholm: Skolverket.

Klassråd #22. Ålder

Frågeställning: Vi vill ta reda på vad normer är, och hur normer kring ålder påverkar ungas liv.

Ålder är en grund för diskriminering i svensk lag. Det är en av våra nyare diskrimineringsgrunder och därför är det lätt att den glöms bort. Fördomar och normer leder ibland så långt som till diskriminering, men oftast formar det oss genom att vi försöker leva upp till bilden som förväntas av oss. Om samhället inte ser på 15-åringar som kompetenta individer som tar initiativ och ansvar, kommer troligen ganska få 15-åringar att ha den typen av tankar om sig själva.

Berätta kort vad som menas med begreppet normer. Ta gärna hjälp av inledningstexten till detta tema. Skilj på »bra« normer och normer som begränsar människor från att vara sig själva.

Diskussion

Finns det normer för hur vi ska vara kopplat till ålder? Be eleverna fundera på följande:

- Om vi frågar människor på stan, vilka egenskaper förknippas med 15-åringar respektive 45-åringar? Låt eleverna diskutera i smågrupper.
- Gör två spalter på tavlan och skriv egenskaperna som eleverna tror att allmänheten förknippar med 15-åringar, respektive 45-åringar.

Diskutera sedan tillsammans. Exempel på frågor att diskutera:

- Stämmer verkligen den här bilden av 15-åringen? Av 45-åringen?
- Varför finns en sådan bild? Vem bestämmer den?
- Hur känns det för de 15-åringar som inte är som 15-åringen på tavlan?
- Förväntar sig andra att du ska vara på ett visst sätt?

Tänk på:

Prata om normer utifrån vad samhället ser som normer, och inte bara vad eleverna själva tycker. Vad är den allmänna föreställningen om hur människor är, bedömt utifrån deras ålder?

Vad ska vi ta vidare?

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

Vill ni ha mera?

- Se några av Youtube-filmerna på temat *Då blev jag klappad på huvudet*, producerade av projektet Ung & Dum som är drivet av SVEA, Centrum mot Rasism och Rädda Barnens Ungdomsförbund.¹³

13 Filmerna finns på webbadress: www.youtube.com/user/projektetungochdum/videos

Klassråd #23.

Behandlar vi alla lika?

Frågeställning: Vi vill ta reda på om vi verkligen behandlar alla lika.

Återkoppla till begreppet likabehandling som ni har arbetat med i tidigare teman. Fråga eleverna om de tror att vi behandlar alla lika. Visa sedan Youtube-filmen *Vitskallar*, gjord inom ramen för projektet Ung & Dum.¹²

Diskutera

Vad försöker filmen säga? Vilka normer och föreställningar framställs i filmen?

Övning: Normer

Låt eleverna diskutera två och två. Varje par får i uppgift att komma på en norm i samhället som har förändrats, och en som de tycker *borde* förändras. Diskutera sedan i helklass.

Tänk på:

Diskutera med dina kollegor vad ni kan göra för att utmana normer och för att ge eleverna och varandra ett större handlingsutrymme. För gärna upp de diskussioner som förts på klassråden även på era möten.

14 Filmen finns på webbadress <http://youtu.be/Uc6IZ40pWIw>

Vad ska vi ta vidare?

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

Vill ni ha mera?

- RFSL:s material *Bryt! Ett metodmaterial om normer i allmänhet och heteronormen i synnerhet*, finns att beställa eller ladda ner på www.rfsl.se, och innehåller en mängd normkritiska metoder.¹⁵
- Projektet Ung & Dum är ett nu avslutat Arvsfondsprojekt som drevs av tre olika organisationer: Sveriges Elevråd (SVEA), Centrum mot Rasism och Rädda Barnens Ungdomsförbund. På Ung & Dums Youtube-kanal kan du hitta fler filmer att diskutera utifrån.
- För en djupare inblick i normkritisk pedagogik, läs *Normkritisk pedagogik: makt, lärande och strategier för förändring* av Janne Bromseth & Frida Darj.¹⁶

15 *Bryt! Ett metodmaterial om normer i allmänhet och heteronormen i synnerhet*. Stockholm: RFSL Ungdom och Levande historia, 2008.

16 Bromseth, Janne och Darj, Frida (red). *Normkritisk pedagogik: makt, lärande och strategier för förändring*. Uppsala: Centrum för genusvetenskap, Uppsala universitet, 2010.

Klassråd #24. Vem bestämmer vem jag får vara?

Frågeställning: Vi vill ta reda på vad genus är, och hur det påverkar hur personer får vara och vad de får göra.

Visa Youtube-filmen *På golvet* av Machofabriken.¹⁷

Diskutera

Vad handlar filmen om? Varför har han inte lämnat sin låda? Vad tror ni han hade behövt för att kunna lämna lådan för gott?

Övning: Ramarna

Introducera övningen genom att förklara att vårt samhälle har vissa sociala regler för hur man ska vara som tjej eller kille. Man kan säga att det är två ramar som alla ska passa in i.

Rita upp två ramar på tavlan. En är den manliga ramen och en är den kvinnliga ramen. Be sedan eleverna fundera på vad som ska vara i ramarna: Hur förväntas killar och män vara och se ut i vårt samhälle? Hur förväntas tjejer och kvinnor vara i vårt samhälle? Poängtera att det handlar om samhällets allmänna attityder om vad som anses vara kvinnligt och manligt, inte vad man själv personligen tycker. Ta en ram i taget. Skriv upp det som sägs inne i ramen.

Be sedan eleverna att i smågrupper fundera en stund över det som står i ramarna. Vad tänker de när de ser alla orden? Vad tänker de kring ramarna? Diskutera i helklass.

För att hjälpa eleverna på traven kan du som lärare gärna själv lyfta vissa saker i diskussionen. Till exempel att alla människor har svårt att leva upp till ramarna och att alla på olika sätt spränger dem, att manlighet ofta värderas högre än kvinnlighet, samt hur ramarna utgår från att alla, både kvinnor och män, är heterosexuella.

¹⁷ Filmen finns på webbadress <http://youtu.be/i9m-A-Wi2Vg>

Diskutera också vad som händer när någon bryter mot normen. Vilka bestraffningar kan man utsättas för? En poäng kan åstadkommas genom att sudda ut ramarna du ritat på tavlan, så att endast egen-skaperna blir kvar. Vore det inte enklare och mer rättvist om vi inte stängslade in oss?

Diskutera gärna också utifrån ett skolperspektiv:

- Hur bemöter vi en kille som kommer för sent till lektionen? Är det någon skillnad på om det är en tjej som kommer för sent?
- Hur bemöter vi en kille/tjej när hen inte vill vara med på idrotten?
- Hur bemöter vi en kille/tjej som knuffas och bråkar?
- Vem pratar mest i klassen?
- Varför har tjejer högre betyg?

Metoden kommer från boken *Bryt! Ett metodmaterial om normer i allmänhet och heteronormen i synnerhet*, utgiven av RFSL Ungdom och Levande historia.¹⁸

Tänk på:

Du kan integrera ett normkritiskt genusperspektiv i alla undervisningsämnen. Diskutera med dina kollegor hur ni ska kunna ta ett samlat grepp, och våga ifrågasätta normer och saker som ibland tas för givet i er egen verksamhet.

¹⁸ *Bryt! Ett metodmaterial om normer i allmänhet och heteronormen i synnerhet*. Stockholm: RFSL Ungdom och Levande historia, 2008

Vad ska vi ta vidare?

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Vad står det i er likabehandlingsplan om jämställdhet i skolan? Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

Vill ni ha mera?

- För dig som undervisar i årskurs 8 och uppåt: Se filmen *POESI FÖRFISKAR – Ta mig*. Vilka normer och mönster känner ni igen? Begränsas pojkar lika mycket som flickor av dessa normer?¹⁹
- På www.machofabriken.se finns det fler filmer och metodmaterial. Kolla till exempel på *Garageband*.¹²
- Titta tillsammans på bilder på www.genusfotografen.se och diskutera hur män respektive kvinnor framställs.
- Låt eleverna i smågrupper titta igenom en lärobok var, för att sedan redovisa vad de sett. Hur framställs män? Hur framställs kvinnor? Varför?

19 Filmen finns på webbadress www.youtube.com/watch?v=gImPBljzvSY

20 Filmen finns på webbadress www.youtube.com/watch?v=Hn1GynG04wk

TEMA 7

**VEM
HAR
MAKTEN?**

Vem har makten?

Det är viktigt att eleverna vet hur de ska påverka sin skola, men skolans demokratiuppdrag tar inte slut där. För att eleverna ska kunna bli aktiva medborgare måste de få reda på hur de ska kunna påverka sin närmiljö. Det kan till exempel handla om hur deras egen kommun, stad eller stadsdel fungerar. Syftet med detta tema är att, med avstamp i skolans värld, ta steget ut i omvärlden för att bädda för ett vidare engagemang.

Varje kommun har olika strukturer för ungas inflytande. Därför är det viktigt att du som lärare tar reda på hur det ser ut i er kommun. Eleverna har rätt att känna till hur de kan påverka sin kommun idag när de är unga, och inte bara hur de ska göra när de är vuxna och har rösträtt.

Om kommunen inte har tydlig information om hur de jobbar med ungdomsinflytande på sin hemsida, kan det vara en bra idé att fråga någon med ansvar för demokratiutveckling eller ungdomspolitik i kommunen. Tänk också på att andra demokratiformer för medborgarinflytande även gäller barn och unga. Det finns en åldersgräns för att rösta, men inte för att ha inflytande.

Organisations- och föreningsliv för unga

Enligt FN:s konvention för barnets rättigheter har barn och unga rätt att starta och delta i organisationer och föreningar. Föreningsliv och folkrörelse har varit en vital del i vår demokratiutveckling. Vi vill därför lyfta in föreningskunskap som ett sätt att ta engagemanget vidare. Skolan kan hjälpa barn och unga att se att det finns sätt att driva sina frågor och ha makt tillsammans med andra. Vi hoppas att ni tillsammans kommer att lyckas vidga perspektivet på demokrati till att omfatta även världen utanför skolan.

Om det visar sig att eleverna i din klass är väldigt intresserade av att påverka kommunen och delta i demokratin, så kanske de eleverna i slutändan kan delta i att utveckla nya former för ungas inflytande i er kommun. Det händer hela tiden runt om i landet att unga själva är med och skapar former för lokal påverkan. Första steget är att ge dem kunskap om hur kommunen fungerar, kunskap om att de har rätt att påverka och kunskap om hur de kan gå tillväga.

Klassråd #25.

Vem bestämmer över skolan?

Frågeställning: Vi vill ta reda på vem som fattar beslut som påverkar vår skola.

Repetera de övningar ni gjorde i bokens första tema, *Rita din drömskola* under klassråd #1 och *Hur kan jag påverka* under klassråd #5. Berätta att ni nu ska ta er utanför den egna skolan och titta på de styrdokument som påverkar skolan: skollagen och läroplanen. Förklara att en del beslut fattas på skolan av rektorn, men att allt sker inom de ramar som ställs upp av lagen och läroplanen.

Diskussion

Låt eleverna diskutera två och två vilka saker de vill förändra i er skolgång just nu. Är det samma saker som det var i början? Vem bestämmer över de här sakerna? Är det elever, lärare, rektor, skolchef, skolnämnd?

Låt sedan eleverna ta reda på vem som är skolchef/utbildningschef, och vilka som sitter i skolnämnden eller utbildningsnämnden. Be dem att sedan ta reda på hur de kan kontakta de här personerna.

Diskussionerna ska helst resultera i en konkret lista på namn och telefonnummer. Diskutera också om elevrådet någonsin träffar de här personerna och hur. Om det inte finns former för att träffa skolförvaltningen och skolnämnden kanske någon har idéer om hur det skulle kunna ske.

Tänk på:

De flesta kommunpolitiker tycker det är bra och roligt om skolor kontakter dem. Kanske kan någon komma på besök till nästa klassråd eller elevrådsmöte?

Vad ska vi ta vidare?

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Vad står det i er likabehandlingsplan om jämställdhet i skolan? Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

Låt elevrådsrepresentanterna ta med sig frågan om hur kontakten mellan eleverna och skolledning, skolförvaltning och politiker ska se ut!

Klassråd #26. Hur kan jag påverka min kommun?

Frågeställning: Vi vill ta reda på hur vi kan påverka kommunen vi bor i.

Berätta för eleverna vad det finns för olika sätt för unga och vuxna att påverka i kommunen där ni bor – till exempel via ungdomsråd, medborgarförslag eller medborgardialog. Berätta också att det är de personer som bestämmer i kommunen som ska se till att de rättigheter ni har diskuterat blir tillgodosedda.

Diskussion

Dela ut post-it-lappar och låt eleverna under tystnad skriva ner en eller ett par saker som de tycker är viktiga för dem för att de ska trivas på platsen där de bor. Sätt upp dem på tavlan och gruppera dem i kategorier. Exempelvis kan fotboll grupperas under kategorin »fritid«, rent vatten och ren luft under kategorin »miljö«, och så vidare. Kategorier som »skola« och »familj« kommer troligen också att dyka upp. Berätta på vilket sätt kommunen har inflytande över de här områdena. Diskutera tillsammans vilka nämnder och förvaltningar som finns, hur man kontaktar dem, och hur man som ung kan tycka till om de beslut som fattas inom dessa områden.

På det här sättet får eleverna upp ögonen för hur de politiska besluten påverkar deras vardag.

Tänk på:

Om det finns någon som jobbar med ungas inflytande eller medborgarinflytande i kommunen kan det vara bra att bjuda in den personen. Det kan också vara intressant att bjuda in ungdomar som redan är aktiva i till exempel ett ungdomsråd, för att berätta om de former som redan finns för ungas inflytande i kommunen. De flesta kommunpolitiker tycker att det är bra och roligt om skolor kontaktar dem. Kanske kan någon komma på besök till nästa klassråd eller elevrådsmöte?

Vad ska vi ta vidare?

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

Efter detta klassråd kan elevrådsrepresentanterna ta med sig tankar kring hur ungas inflytande kan fungera bättre i kommunen. Träffar elevrådsrepresentanterna kommunpolitikerna? Vilka kommunikationskanaler finns?

Vill ni ha mera?

- Utgå från de frågor som eleverna har listat som viktiga under förra övningen. Ställ frågan om vad som skulle kunna förbättras och förändras. Utifrån detta kan en grupp elever skriva ett medborgarförslag. Kolla på din kommuns hemsida hur det går till!
- Sveriges Ungdomsråd kan vägleda de som vill engagera sig i ett ungdomsråd. De har också tips på former för inflytande för de ungdomsråd som redan är aktiva. Se mer på www.sverigesungdomsrad.se.

Klassråd #27.

Starta en förening

Frageställning: Vi vill ta reda på vad en förening är och hur man kan starta en.

Berätta att en förening är en demokratisk sammanslutning av människor som vill göra något tillsammans. Det kan vara till exempel en idrottsförening eller en fredsförening. Föreningens syften bestäms av de som ingår i föreningen. Poängen med en förening är att det är en demokratisk form för att göra något tillsammans. Där har alla lika värde och rösträtt, och medlemmarna bestämmer tillsammans vad de ska driva och varför.

Diskussion

Fråga eleverna om de känner till någon förening eller organisation, eller om de till och med är med i någon förening eller organisation. Förklara utifrån en av de organisationerna som eleverna känner till, att den föreningen startade genom att en grupp människor gick samman och ville jobba med samma sak. Tillsammans skrev de en form av lagtext som slog fast vad föreningens syfte är, vad den ska jobba med och hur föreningen ska fatta beslut. Detta kallas föreningens stadgar, och är en sorts regler för hur föreningen ska fungera.

Leta gärna upp mer information om de föreningar eleverna känner till!

Berätta också hur man gör om man vill starta en förening. Allt ni behöver är tre personer som delar ett gemensamt mål. Sedan håller ni ett möte där ni bestämmer era stadgar och väljer er styrelse. Om föreningen ska ha ett bankkonto och kunna söka pengar så ska ni också registrera den hos Skatteverket och i kommunens föreningsregister.

 Tänk på:

Unga går inte med i föreningar i samma utsträckning som tidigare. Diskutera gärna detta med eleverna och prata om vad det finns för andra sätt att engagera sig. Vad finns det för fördelar och nackdelar med lösa nätverk, sammanslutningar på sociala medier och så vidare? Lyft gärna fram att en förening ska vara en demokratisk sammanslutning. Den ska vara öppen för alla som delar gruppens gemensamma mål. Berätta också att en förening har andra möjligheter att söka pengar.

Vad ska vi ta vidare?

Ibland kommer det upp något som ska vidare till elevråd, elevskyddsombud eller någon i personalen eller skolledningen. Låt elevrådsrepresentanterna sammanfatta hur de har uppfattat diskussionerna. Håll gärna en omröstning i klassen om de åsikter som framförts, så att elevrådsrepresentanterna kan vara säkra på att en majoritet av klassen står bakom det som ska föras vidare. Diskutera när ni förväntar er återkoppling.

Finns det några föreningar på skolan? På vissa skolor finns det idrottsföreningar eller kulturföreningar, och på en del fungerar elevrådet som en förening. Kanske är det något för er skola att fundera på? Ta gärna med sådana frågor till elevrådet.

Vill ni ha mera?

- **Övning: Idéverkstad om föreningar.** Gör två spalter på tavlan. I den ena skriver eleverna saker de är intresserade av – till exempel ridning, cirkus eller antirasism. I den andra skriver de saker som de vill ska förändras – »jag vill att alla barn ska ha det bra i vår stad« eller »jag vill att det ska finnas mer sportaktiviteter«. Låt eleverna sedan fritt associera och dra streck mellan dessa spalter för att komma på idéer till föreningar som de skulle vilja engagera sig i. Finns det någon sådan förening? Om inte, hur gör man om man vill starta en sådan förening?
- Låt elevrådet anordna en föreningsdag! Bjud in lokala föreningar och organisationer till skolan, och använd er av workshops, bokbord eller annat för att visa på vilka sätt unga kan engagera sig i er kommun. Det kan vara allt från idrottsföreningar till politiska ungdomsförbund. Om det finns en ungdomssamordnare eller föreningssamordnare i kommunen, kan den personen hjälpa er.
- I boken *Driv. Så startar du förening och driver projekt* av Hanna Carr, finns mängder av tips för nya och gamla föreningar.²¹

21 Carr, Hanna. *Driv! Så startar du förening och driver projekt*. Stockholm: Peaceworks Sweden, 2009.

METOD- BANK

Metoder för att alla ska bli delaktiga

Under ett bra klassråd får alla tala på lika villkor. Andra kännetecken för ett bra klassråd är hög energinivå, kreativitet och resultat. Men hur gör man effektiva, kreativa och demokratiska möten?

Metoderna som följer i denna metodbank ska fungera som komplettering till de metoder som tas upp under de enskilda klassråden, och som ytterligare redskap för att mötet ska komma framåt, för att alla ska komma till tals och för att ni tillsammans ska kunna fatta beslut. Du kan använda verktygen både för att diskutera de teman som anges under varje klassråd, och för att underlätta diskussionerna om de punkter som klassen tar upp under klassrådet. Använd gärna metoderna även i ämnesundervisningen!

Talboll/talpinne

Metoden markerar vem som har ordet och gör det lättare att genom en markör, exempelvis boll, pinne eller annan enkel sak få gruppens uppmärksamhet. Genom att använda en markör kan den som vanligtvis inte säger så mycket tränas i att formulera sig. Metoden gör också att eleverna lär sig lyssna på alla.

Den som leder mötet ser till att markören ges till den som ska prata.

Rundor

Rundor är ett sätt att synliggöra alla i en grupp. Var och en får ordet en i taget. Avgränsa frågan, annars är det lätt hänt att den som får ordet pratar på om vad som helst eller börjar svara på tidigare inlägg.

Man går helt enkelt varvet runt och låter alla prata i tur och ordning. Under rundan är det bara den som har ordet som får prata. De andra ska inte kommentera vad som sägs. Frågor och kommentarer får man ta efteråt. Man kan från början bestämma en maxtid som varje person får prata under rundan.

Det är okej att säga »pass«, även om man helst ska få alla till att träna sig i att säga något.

Bikupan

Bikupan är en vanlig övning som går ut på att eleverna, två och två eller tre och tre, diskuterar ett par minuter sinsemellan om en given fråga.

Metoden innebär att man under ett möte bryter av en kort stund, kanske några minuter, och låter eleverna parvis diskutera en fråga så att det »surrar« i rummet. Eleverna vänder sig helt enkelt mot sin granne i ett par minuter och surrar lite kring ämnet.

Efteråt tar man tid till att prata öppet kring ämnet och på så sätt låta de som vill få komma till tals. Bikupor är en mindre form av gruppdiskussion.

De kan vara bra för att värma upp eleverna och få dem att fundera lite på vad de själva tycker om en särskild fråga.

Lovebombing

Med den här metoden lär man sig att se positiva sidor hos varandra samt att ge varandra uppskattning.

Den ska helst användas i en klass som har känt varandra ett tag. Metoden kan vara bra till exempel för att få bort en negativ stämning, eller bara för att få en positiv kick. Är stämningen så dålig att någon vägrar att se något positivt hos någon annan fungerar inte övningen. Någon allmän förödmjukelse är inte okej.

Detta är en runda där var och en vänder sig till sin granne till vänster och de två får berätta vad de uppskattar hos varandra. Alternativt går ni laget runt och alla säger något positivt om var och en.

Metoder för effektiva möten

Gemensam dagordning

Att forma dagordningen är betydelsefullt om man vill få igång ett engagemang bland unga såväl som vuxna. Det är också ett verktyg att fördela makten under ett möte, samt att få kontroll på tiden så att alla punkter på dagordningen verkligen tas upp. Finns inte tid till en specifik punkt ska detta åtminstone vara tydligt – ingen punkt ska bara kunna försvinna vid mötets slut.

- Gör en runda som tar upp aktuella punkter, eller så meddelar var och en vilka punkter man vill ta upp till den som bjudit in till mötet.
- Kom överens om hur tiden och punkterna ska disponeras under er mötestid.
- Utse mötesfunktionärer: ordförande, sekreterare och tidshållare.
- Den som lyfter en punkt är ansvarig för att hålla tiden och är ordförande över sin punkt.
- Det är svårt att stoppa mitt i ett resonemang, och det är här en tidshållare som har mandat att avbryta behövs.
- Drar en punkt över sin utsatta tid ska det vara tydligt att gruppen tycker det är okej, annars ska punkten föras vidare till nästa möte

Förklaring till mötesfunktionärer:

Ordförande – fördelar ordet och för diskussionen framåt.

Sekreterare – förtydligar beslut eller diskussion för protokollet vilket underlättar uppföljning.

Tidshållare – håller ordning på tiden för inlägget, frågan och mötet så att de andra kan koncentrera sig på innehållet.

Låt gärna den gemensamma dagordningen sitta uppe på en tillgänglig plats i hemklassrummet eller på en tillgänglig plats på internet tills nästa möte, så att eleverna kan fylla i punkter till kommande möte och även se vad andra vill ta upp. Det är ett av många sätt att hålla dagordningen levande.

Sluta - börja - fortsätt

Denna metod är väldigt enkel och kan användas på olika vis; när man ska planera framåt eller när man behöver utvärdera, när man behöver se de bra saker som klassen eller gruppen redan gör och vill fortsätta med, eller när man vill tillföra nya grepp till diskussionen.

I denna metod finns också tid att ta upp sådant som eleverna inte tycker man ska fortsätta med, eller sådant man tycker är direkt dåligt. Det är bra att ge tid till att prata av sig och skaka av sig negativa saker som tar onödig energi.

Varje grupp har tre papper, med följande rubriker:

FORTSÄTTA

- Det här gör vi bra och det fortsätter vi med.

BÖRJA

- Vad kan vi börja med?
- Har vi en idé som vi vill genomföra?

SLUTA

- Vad ska vi sluta med?
- Vad vill vi ta bort?
- Vad är vi inte nöjda med?

Låt varje elev tänka till själv ett par minuter. Var och en skriver sedan ner vad de tycker på post-it-lappar, och sätter upp under respektive rubrik på bladen.

För att tillsammans gå igenom varför alla skrev som de gjorde kan metoden Rundan användas.

Projektplan

Metoden används för att strukturera och synliggöra för alla vad som måste göras för att genomföra eller uppnå det en grupp kommit fram till. Det är en bra metod för att fördela arbete, exempelvis när man tillsammans ska genomföra olika aktiviteter eller förändra något.

Efter ett möte är det lätt att låta saker och ting rinna ut i sanden. För att undvika det kan gruppen besvara följande frågeställningar:

- Vad är det som ska göras?
- Varför ska det göras?
- Vilka är målgruppen?
- Vem har ansvar för att det blir gjort?
- Hur ska det gå till?
- När ska det ske?

Kom ihåg att uppföljning är viktigt!

Pluppning

Metoden är ett enkelt och effektivt sätt att prioritera eller rösta på olika förslag. Genom att använda sig av färggranna »pluppar« blir resultatet synligt för alla som är med under själva genomförandet.

Var och en får samma antal små klisterlappar, »pluppar«, att fördela bland olika alternativ eller förslag som gruppen tidigare tagit fram. Hur många pluppar man får sätta på respektive alternativ eller förslag kommer gruppen överens om.

Pluppning synliggör snabbt och enkelt resultat av gruppens åsikter och är ett objektiva underlag för fortsatt arbete.

Brainstorming

Brainstorm sker i syfte att få fram många idéer från deltagarna. Brainstorming ska gå snabbt. Här gäller kvantitet, inte kvalitet. Den som leder samlingen säger ett ord, ett påstående eller ställer en fråga som gruppen får associera fritt kring. Ni kan använda er av tavlan eller av ett stort blädderblockspapper där ni skriver ner alla deltagarnas idéer. Uppmana deltagarna att kasta ur sig alla tänkbara förslag, och håll tempot högt. Det finns inget fel eller dumt. Alla kan bidra! Man får inte låta deltagarna kommentera varandras förslag innan allt är uppskrivet.

En helklass delas med fördel in i mindre grupper och låter deltagarna skriva sina idéer på post-it-lappar. På så vis kan varje grupp sedan redovisa sina olika idéer.

Antingen genomför man brainstorming på tid, eller så sätter man stopp när förslagen börjar sina eller när man har fått ihop ett visst antal förslag.

**FÖR
DIG
SOM
VILL
LÄSA
MER**

Referenslista

Arbetsmiljön i skolan. Stockholm: Arbetsmiljöverket, 2014.

Bromseth, Janne & Darj, Frida (red): *Normkritisk pedagogik: makt, lärande och strategier för förändring.* Uppsala: Uppsala universitet, 2010.

Carr, Hanna: *Driv. Så startar du förening och driver projekt.* Stockholm: Peaceworks Sweden, 2009.

Dahl Leipe, Pia: *Självklart! Det handlar om rättigheter.* Stockholm: Rädda Barnen, 2011.

FN:s konventioner om mänskliga rättigheter. Stockholm: Justitiedepartementet och Utrikesdepartementet, 2006.

Hemberg, Göran: *Demokratiska utmaningar på organisationsnivå, inom ett land och globalt.* Stockholm: Ordfront Förlag och DemokratiAkademin, 2008.

Hemberg, Göran (red): *Frihet, jämlikhet, medborgarskap – handbok i demokratins teori och praktik.* Stockholm: Ordfront Förlag, 2002.

Hägglund, Solveig, Thelander, Nina & Quennerstedt, Ann: *Barns och ungas rättigheter i utbildning.* Stockholm: Gleerups, 2013.

Lodenius, Anna-Lena: *Att bygga en demokrati i skolan.,* Stockholm: Föreningen Ordfront och DemokratiAkademin, tryckt av Vulkan, 2012.

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011. Stockholm: Skolverket, 2011.

Rosenberg, Marshall B: *Nonviolent Communication: ett språk för livet.* Stockholm: Friare Liv, 2012.

SFS 1977:116. *Arbetsmiljölagen.* Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1977:166. *Arbetsmiljöförordningen.* Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2010:800. *Skollag.* Stockholm: Justitiedepartementet.

Skolverket 2009:326. *Diskriminerad, trakasserad, kränkt?* Stockholm: Skolverket.

SÖ 1990:20. *FN:s konvention om barnets rättigheter.* Stockholm: Utrikesdepartementet.

Universal Declaration of Human Rights, G.A. res. 217A (III), U.N. Doc A/810 at 71, 1948.

Åkerlund, Carl (red): *Bryt! Ett metodmaterial om normer i allmänhet och heteronormen i synnerhet.* 3:e uppl. Stockholm: Forum för levande historia & RFSL Ungdom, 2008.

Ås, Berit: Hersketekniker. I *Kjerringråd* nr 3 (1978): s. 17-21.

Hemsidor

Arbetsmiljöverket säger vad som gäller för arbetsmiljön i skolan.
www.av.se/teman/skolan

Barn- och elevombudet kan kräva skadestånd för barn och elever som varit utsatta för mobbning eller kränkningar i skolan. En annan viktig uppgift är att informera om lagen om nolltolerans mot kränkningar och mobbning. BEO finns på Skolinspektionen och utreder även anmälningar om kränkningar i skolan. På hemsidan finns mycket information om barns rättigheter i utbildning.
www.skolinspektionen.se/beo

Barnombudsmannen är den statliga myndighet som har i uppdrag att företräda barns och ungas rättigheter och intressen utifrån Barnkonventionen.
www.barnombudsmannen.se

DemokratiAkademin arbetar med metodutveckling och utbildning kring demokrati och mänskliga rättigheter, bland annat med att stötta skolor i demokratiuppdraget genom processledning, samverkansprojekt och utbildning av barn, ungdomar och vuxna.
www.demokratiakademin.se

Demokratiska utmaningar är DemokratiAkademin's metodbank för organisationer, skolor, privatpersoner och alla som vill arbeta med demokratins teori och praktik. Finns på flera olika språk.
www.democracy.se

Diskrimineringsombudsmannen har bland annat handledningar för hur skolan kan arbeta för likabehandling och mot diskriminering.
www.do.se

FN-förbundet har metodmaterial, lärarhandledningar, rollspel och information om mänskliga rättigheter för många olika målgrupper.
www.fn.se/skola

Forum för levande historia har mängder av metodmaterial och lärarhandledningar kring demokrati och alla människors lika värde, med fokus på lärdomar från historien.
www.levandehistoria.se

Friends är en icke-vinstdrivande organisation vars uppdrag är att stoppa mobbning. De utbildar och stödjer skolor, förskolor och idrottsföreningar i hela landet.
<http://friends.se>

Hej Sverige är ett projekt av Friends och UNHCR för att förändra negativa attityder och motverka fördomar, med fokus på att förmedla ensamkommande flyktingbarns erfarenheter genom filmer, serier och en teaterföreställning, men som också diskuterar övergripande frågor kring likabehandling i skolan. Metodmaterialet kan beställas kostnadsfritt till skolor.

www.hejsverige.nu

Machofabriken är ett normkritiskt metodmaterial.

www.machofabriken.se

Plan för skolan är Diskrimineringsombudsmannens verktyg för att ta fram skolans plan mot diskriminering och kränkande behandling.

<http://planforskolan.se>

Prevent har bland annat checklistor för skyddsronder.

www.prevent.se

Regeringens webbplats om mänskliga rättigheter visar vad den svenska regeringen gör nationellt och internationellt när det gäller mänskliga rättigheter och vilka ansvarsområden som ligger var.

<http://www.manskligarattigheter.se>

Rädda Barnen kämpar för barns rättigheter i hela världen, och har mängder av information och skolmaterial på sin hemsida. Här kan du också beställa gratis exemplar av Barnkonventionen till hela klassen. De har också ett ungdomsförbund.

www.raddabarnen.se/

Rädda Barnens Ungdomsförbund

<http://rbuf.se>

Scouternas aktivitetsbank innehåller mängder av metoder, samarbetsövningar och lekar som syftar till att göra unga redo för livet.

www.scouterna.se/aktiviteter-och-lager/aktivitetsbanken

Skolverket är förvaltningsmyndighet för skolan, förskolan, vissa särskilda utbildningsformer och annan pedagogisk verksamhet.

www.skolverket.se

SVEA – Sveriges elevråd är en samarbetsorganisation för och av elevråd och erbjuder bland annat utbildningar.

www.svea.org

Sveriges ungdomsråd samlar ungdomsråd och andra inflytandeforum för ungdomar från hela landet.

www.sverigesungdomsrad.se

Unicef Skola har skolmaterial om barns rättigheter och verktyg för att göra en rättighetsbaserad skola till verklighet.

<https://unicef.se/skolor>

Om DemokratiAkademin

DemokratiAkademin är ett nätverk som samverkar för mänskliga rättigheter och demokrati. Vi har funnits sedan 1993 och sprider kunskap och metoder för att lyckas med det demokratiska uppdraget. Just nu samverkar vi med 35 kommuner i hela Sverige, samt flertalet skolor, frivilligorganisationer och paraplyorganisationer.

Vi genomför både kortare uppdrag såsom föreläsningar och workshops inom våra kompetensområden och kurser och långa samarbeten där vi leder och bygger projekt tillsammans med våra samverkande.

När det gäller barn och unga, stöttar vi myndigheter, kommuner och skolor i att omsätta Barnkonventionen i praktiken. Vi arbetar med ungas engagemang och organisering och stöttar skolor i att uppfylla sitt demokratiuppdrag.

Läs mer om oss på: www.demokratiakademin.se.

Vi har också en metodbank som är översatt till flera språk på www.democracy.se.

Om Respect your rights

Respect your rights är ett projekt som först bedrevs av DemokratiAkademin i Farsta stadsdel i Stockholm under år 2011 och 2012, med Anna-Lena Lodenius som projektledare. Syftet var att främja demokrati och mänskliga rättigheter hos elever i årskurs 7-9. Projektet fick stöd av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor inom ramen för regeringens satsning på demokratifrågor och insatser mot rasism och främlingsfientlighet. Projektet byggde på ett etablerat samarbete mellan tre skolor och DemokratiAkademin.

Den andra fasen av Respect your rights startades upp i Kristinehamns kommun 2013 och var slut i december 2014, med Sara Falkstad som projektledare. Målet var även denna gång att ge ungdomar i Kristinehamn kraften och verktygen som behövs för att påverka sin omgivning, sin skola, sin kommun och sin omvärld.

Detta metodmaterial kom till tack vare de elever, lärare och skolläda som samverkat inom ramen för Respect your rights på Hökarängsskolan, Kwickentorps-skolan och Gubbängsskolan i Farsta och med Stenstalidsskolan, Djurgårdsskolan och Södermalmsskolan i Kristinehamn, och med stöd från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

